

БЕКІТЕМІН

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік
университетінің Басқарма мүшесі –
зерттеулер және халықаралық
байланыстар жөніндегі проректор

Д.Ы.Нұрмұханбет

« 31 » 03 2023ж.

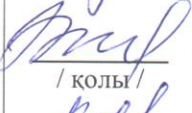
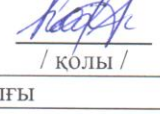

КІТАПХАНАЛЫҚ-АҚПАРАТТЫҚ ОРТАЛЫҚТЫҢ «ИРБИС 64+» КАЖ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ЖҰМЫС НҰСҚАУЛЫҒЫ

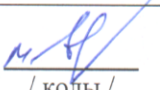
Тіркеу нөмері №15

ТАРАЗ 2023

© «Дулати университеті» КЕАҚ зияткерлік меншігі болып табылады. Қайта басуға және / немесе одан әрі үшінші тұлғаларға беруге тыйым салынады.

АЛҒЫ СӨЗ

1. Өзірлеушілер	КАО директоры Г.Иржанова Директордың орынбасары – Н.Рыбалкина Сектор жетекшісі – Г.Карашолахова	 / ҚОЛЫ / / ҚОЛЫ / / ҚОЛЫ /	_____ Ж _____ Ж _____ Ж
2. ЕНГІЗІЛДІ	Кітапханалық ақпараттық орталығы		
3. ТЕКСЕРУ КЕЗЕҢДІЛІГІ	3 жыл		
4. ОНЫҢ ОРНЫНА ЕНГІЗІЛГЕН			
5. ТАРАТУ	Деканаттар, факультеттер, кафедра меңгерушілері		
6. БЕКІТІЛДІ ЖӘНЕ ҚОЛДАНЫСҚА ЕНГІЗІЛДІ	М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің Академиялық Кеңес шешімімен, хаттама № <u>6</u> <u>10.03.23</u> ж. № <u>6</u> , бұйрық № _____ « _____ » 2023 ж. М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің Баскарма Төрағасы-Ректор « _____ » _____ 2023 ж. № _____ бұйрағымен		
7. КЕЛІСІЛДІ:	Аккредиттеу және сапаны камтамасыз ету бөлімінің бастығы С.М.Лайык	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Су шаруашылығы және табиғатты жайластыру институтының директоры Шилибек К. К.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Ұстаз институтының директоры Жолдасова О. К.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Ақпараттық технологиялар факультетінің деканы Мұратова Г. И.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Экономика және құқық факультетінің деканы Ернишев К.А.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Гуманитарлық-әлеуметтік ғылымдар факультетінің деканы Мамырханова Ж.Т.	 / ҚОЛЫ /	<u>14.03.23</u> ж.
	Технологиялық факультет деканы Ташмухамедов Ф.Р.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.
	Өнер және спорт факультетінің деканы Нурпеисов М.К.	 / ҚОЛЫ /	<u>24.03.23</u> ж.

	Қашықтықтан оқыту факультеті деканы Бекмуратов М.М	 / ҚОЛЫ /	<u>27.03.23</u> ж.
--	---	--	--------------------

Осы құжат М.Х.Дуллати атындағы Тараз өңірлік университеті ректорының рұқсатынсыз толық
немесе ішінара көшірілмейді, көбейтілмейді және таратылмайды.

МАЗМҰНЫ

1.	Қолдану аймағы	4
2.	Нормативтік сілтемелер	4
3.	Негізгі терминдер, қысқартулар	5
4.	Жауапкершілік және өкілеттіктер	5
5.	Жалпы ережелер	5
5.1	Тағайындау	5
5.2	Негізгі сипаттамалар	5
5.3	Бағдарламалық және техникалық қамтамасыз ету	7
5.4	Ақпараттық қамтамасыз ету.	7
5.5	Жүйені орнату және конфигурациялау	8
6.	«ОҚЫРМАН» АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)	8
6.1	Мақсаты және негізгі сипаттамалары	8
6.2	Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы	8
6.3	«СӨЗДІК» жұмыс аймағы	8
6.4	«ТОЛЫҚ СИПАТТАМА» жұмыс аймағы	10
6.5	«ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ» режимі	11
6.6	«АШУ» режимі	11
6.7	«ТІРКЕУ» режимі	11
6.8	«ШЫҒУ» режимі	12
6.9	«ІЗДЕУ» режимдері	12
6.10	«НЕГІЗГІ ІЗДЕУ КӨРІНІСІ» режимі	12
6.11	«ЖАҢАДАН ҮЙРЕНУШІЛЕРГЕ» арналған режим	12
6.12	«АҚЫЛДЫЛАР ҮШІН» режимі	13
6.13	«КЕШЕНДІ ІЗДЕУ» режимі	14
6.14	«БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі	14
6.15	«ЭКСПОРТТАУ» режимі	15
	«РЕТРОФОНД БОЙЫНША ТАПСЫРЫС БЕРУ» режимі	
7.	«КАТАЛОГИЗАТОР» АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)	15
7.1	Мақсаты және негізгі сипаттамалары	15
7.2	Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы	16
7.3	«СӨЗДІК» жұмыс аймағы	16
7.4	«ЖҰМЫС ПАРАҒЫ» жұмыс аймағы	16
7.5	Анықтамалық мәзірді пайдаланып енгізу	17
7.6	Кірістірілген ЖҰМЫС ПАРАҒЫНЫҢ көмегімен енгізу.	17
7.7	ҒТАМР ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ЕНГІЗУ	18
7.8	Беделді файлдарды, ЭОЖ/ КБЖ және Тезаурус бойынша Алфавитті-пәндік көрсеткішті қолдана отыра енгізу	18
7.9	«ТОЛЫҚ СИПАТТАМА» жұмыс аймағы	19
7.10	«ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ» режимдері	19
7.11	«АШУ» режимі	20
7.12	«БАСТАПҚЫ ҚҰЖАТТАР» режимі	
7.13	«ШЫҒУ» режимі	20
7.14	«ТҮЗЕТУ» режимдері	21
7.15	«ЖАҢА» режимі	21
7.16	«САҚТАУ» режимі	21
7.17	«БОЛДЫРМАУ» (БАС ТАРТУ) режимі	21
7.18	«БАРЛЫҚ ЖОЙЫЛҒАНДАРДЫ БЕЛГІЛЕУ» режимі	21

7.19 «БАРЛЫҚ БЕЛГІЛЕРДІ АЛЫП ТАСТАУ» режимі	21
7.20 «КІРІС ЖҰМЫС ПАРАҒЫ» режимі	21
7.21 «ӘДЕПКІ МӘНДЕР» режимі	23
7.22 «БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі	23
7.23 «ТАЗАЛАУ» режимі	23
7.24 «ЖОЮ» режимі	23
7.25 «ЖАҒАНДЫҚ» режимі	24
7.26 «ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ» режимі	24
7.27 «БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі	
7.28 «WEB-ИРВИС-ТЕН ИМПОРТТАУ» режимі	25
7.29 «СЫРТҚЫ РЕСУРСТАРҒА БЕРУ» режимі	25
7.30 «СТАТИСТИКА» режимі	25
7.31 «СТАТИСТИКАЛЫҚ ФОРМАЛАР» режимі	25
7.32 «ОРФОГРАФИЯ» (ЕМЛЕ) режимі	26
7.33 «АНЫҚТАМАЛАРДЫ ТҮЗЕТУ» режимі	26
7.34 «КӨМЕК» режимдері	26
7.35 «ТОЛЫҚ НҰСҚАУЛЫҚ» режимі	26
7.36 «АҒЫМДАҒЫ ЕНГІЗУ ЭЛЕМЕНТІ» режимі	26
8. «КІТАП БЕРУ» АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)	25
8.1 Мақсаты және негізгі сипаттамалары	25
8.2 Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы	26
8.3 «ТАПСЫРЫСТАР» жұмыс аймағы	29
8.4 «ОҚЫРМАНДАР» режимдері	29
8.5 «ІЗДЕУ» режимі	29
8.6 «ҚАЙТАРУ» режимі	
9. «АДМИНИСТРАТОР» АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)	30
9.1 Пайдаланушы интерфейсінің мақсаты және негізгі сипаттамалары	30
9.2 Негізгі жұмыс режимдері	31
9.3 «ДЕРЕКТЕР ҚОРЫ» режимдері	31
9.4 «АШУ» режимі	31
9.5 «ЖАҒА» режимі	32
9.6 «БОСАТУ» режимі	33
9.7 «ЖОЮ» режимі	33
9.8 «ЖАБУ» режимі	33
9.9 «ИМПОРТТАУ/ЭКСПОРТТАУ/КӨШІРУ» режимдері	33
9.10 «БҰҒАТТАУДАН ШЫҒАРУ» режимі	34
9.11 «ШЫҒУ» режимі	34
9.12 «СӨЗДІКТІ ӨЗЕКТЕНДІРУ» режимі	34
9.13 «СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ЖАСАУ» режимі	34
9.14 «СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ» режимі	35
9.15 «ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУ» режимі	35
9.16 «ЖОЙЫЛҒАН ҚҰЖАТТАРДЫҢ ОРНЫНА ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҚҰРУ» режимі	35
9.17 «ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН КӨШІРУ» режимі	36
9.18 «ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ» режимі	36
9.19 «ҚАШЫҚТАҒЫ ТІЗІМ / ІСКЕ ҚОСЫЛМАҒАН ТІЗІМ / БҰҒАТТАЛҒАН ТІЗІМІ» режимдері	36
9.20 «ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ ЖӘНЕ СӨЗДІК ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ» режимдері	
9.21 «ПАКЕТТІК ТАПСЫРМАНЫ ОРЫНДАУ» режимі	37
9.22 Деректер қоры жойылған жағдайда оны қалпына келтіру бойынша ұсыныстар	38

9.23 Сөздік файлының фрагментациясы	38
10 «КОМПЛЕКТАТОР» (Жинақтаушы) АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)	38
11 «ИРБИС 64+» Деректер базасының ТСР/ІР Сервері	38
12 Қорытынды ереже	45
13. Тәуекелдерді басқару	45
Қосымшалар:	47
Қосымша А. Танысу парағы	47

1. ҚОЛДАНУ АЙМАҒЫ

«Кітапханаларды автоматтандыру жүйесі (КАЖ) «ИРБИС 64» бағдарламасымен жұмыс істеу жөніндегі жұмыс нұсқаулығы электрондық каталогты және кітапханалық – ақпараттық орталықтың (бұдан әрі-КАО) толық мәтінді деректер базасын құруға арналған.

2. НОРМАТИВТІ СІЛТЕМЕЛЕР

ҚР Конституциясы	Қазақстан Республикасының 30.08.1995 ж. Конституциясы (10.03.2017 ж. № 51-VI өзгерістерімен және толықтыруларымен
ҚР Заңдары	ҚР Заңы Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі 23.11.2015 ж. (01.07.2021 ж. № 61-VII жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен)
ҚР Заңдары	ҚР Заңы "Білім туралы" Қазақстан Республикасының 27.08.2007 ж. заңы (26.06.2021 ж. № 58-VII өзгертулер мен толықтырулармен).
Ереже	«Кітапхана-ақпараттық орталық туралы ереже», (ТарМУ ректорымен бекітілген 02.10.2020 ж.)
Ереже	«Кітапхана-ақпараттық орталықты пайдалану ережесі» ережесі, (ТарМУ ректорымен бекітілген 02.10.2020 ж.)
ИСО 9001:2015	ИСО 9001: 2015 Сапа менеджменті жүйесі. Талаптар
УСТ 01	«Құжаттаманы басқару» университетінің стандарты УСТ 01
УСТ 02	«Жазбаларды басқару» университетінің стандарты УСТ 02
УСТ 07	Университет стандарты «Сапа менеджменті жүйесінің құрылымына, мазмұнына және құжаттарын ресімдеуге қойылатын талаптар» УСТ 07
Жоспар	Кітапханалық-ақпараттық орталықтың жұмыс жоспары
ГОСТ 7.1-2003.	Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттама. Жалпы талаптар мен пайдалану ережелері. - Оның орнына ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.16-79, ГОСТ 7.18-79, ГОСТ 7.34-81, ГОСТ 7.40-82; Кіріспе. 1.07.2004.
ГОСТ 7.12-93.	Библиографиялық жазба. Орыс тіліндегі сөздерді қысқарту. Жалпы талаптар мен ережелер. -ГОСТ 7.12-77 орнына; кіріспе. 01.07.95.
ГОСТ 7.82-2001.	Библиографиялық жазба. Электрондық ресурстардың библиографиялық сипаттамасы. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережелері. - алғаш рет әзірленді. - Утв. 2001. - (Ақпарат, кітапхана және баспа стандарт бойынша стандарттар жүйесі).
ГОСТ 7.83-2001.	Электрондық басылымдар. Негізгі түрлері және шығу мәліметтері. - Кіріспе. 01.07.2002.

3. НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР, ҚЫСҚАРТУЛАР

№	Қысқартулар	Толық атауы
1.	АРМ/АЖО	Автоматтандырылған жұмыс орны /

2. Администратор/ Әкімші	Автоматизированное рабочее место Деректер базасы мен ақпараттық жүйелерге қызмет көрсету жөніндегі маман/ Специалист по обслуживанию баз данных и информационных систем
3. ДБ /ДБ	Деректер базасы База данных
4. БИЦ	Кітапхана-ақпараттық орталық Библиотечно-информационный центр
5. ҒТАМР/ ГРНТИ	Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекеттік рубрикаторы Государственный рубрикатор научно-технической информации
6. КЕАҚ/ НАО	Коммерциялық емес акционерлік қоғам Некоммерческое акционерное общество
7. ДБАЖҮБ/ ОАиКБД	Деректер базасын Автоматтандыру және үйлестіру бөлімі Отдел автоматизации и координации баз данных
8. ПОҚ/ ППС	Профессор-оқытушылар құрамы Профессорско-преподавательский состав
9. БҚЕ /ПО	Бағдарламалық қамтамасыз ету Программное обеспечение
10. ЖН/ РИ	Жұмыс нұсқаулығы Рабочая инструкция
11. ҚР /РК	Қазақстан Республикасы Республика Казахстан
12. РЖООЭК/РМЭБ	Республикалық ЖОО Аралық Электрондық Кітапхана Республиканская Межвузовская Электронная Библиотека
13. ТЖ/ЧС	Төтенше жағдай Чрезвычайная ситуация
14. ЭАКЖ/ЭИБС	Электрондық ақпараттық-кітапханалық жүйе Электронная информационно-библиотечная система
15. АТ/ІТ	Ақпараттық технологиялар Информационные технологии

4. ЖАУАПКЕРШІЛІК ЖӘНЕ ӨКІЛЕТТІКТЕР

4.1 Осы Ережені университет ректоры бекітеді.

4.2 Осы жұмыс нұсқаулығында көрсетілген талаптарды енгізу үшін жауапкершілік КАО директорына жүктеледі.

4.3 Осы Ереженің "Құжатталған ақпаратты басқару" 01 стандартының талаптарына сәйкес болуына құжатты әзірлеуші жауапты болады.

4.4 Процестің нақты кезеңдерін орындау жөніндегі қызметті ұйымдастыру және үйлестіру, құжаттаманы басқару және түпкілікті нәтижелердің сапасы үшін бөлімшелердің басшылары, сондай-ақ нақты кезеңді орындауға қатысушылар болып табылатын лауазымды тұлғалар жауапты болады.

4.5 Бөлімшедегі осы құжаттың сақталуына және рұқсатсыз көшірілуіне және қызметтік ақпараттың жария етілуіне бөлімше басшылары жауапты болады.

4.6 Осы Ереженің жобасын келісу лауазымды тұлғалармен жүзеге асырылады және "келісу парағында" ресімделеді.

4.7 Түпнұсқаны Аккредиттеу және сапаны қамтамасыз ету бөліміне сақтауға беру үшін әзірлеуші жауапты болады.

4.8 Түпнұсқаны сақтауға Аккредиттеу және сапаны қамтамасыз ету бөлімі жауапты болады. Абоненттерге есептелген жұмыс даналарын жіберу КАО-ға жүктеледі. Осы Ережені тираждау үшін "Dulaty University" баспасының директоры жауапты болады.

4.9 Есепке алынған жұмыс даналары келесі мекенжайларға жіберіледі: кафедралар, факультеттер. Есепке алынған жұмыс даналарын беру УСТ- 01-ға сәйкес тіркелуі тиіс.

4.10 Есепке алынған жұмыс данасының көшірмелерін жасау УСТ-01-ға сәйкес жүргізілуі тиіс.

5. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

5.1 Тағайындау

ИРБИС 64+ - кітапханаларды автоматтандыру жүйесі (КАЖ) - кітапханалық технологияларын автоматтандыруға арналған типтік интеграцияланған шешім болып табылады және кез-келген типтегі және профильді кітапханаларда қолдануға арналған.

5.2 Негізгі сипаттамалары

Жүйе екі жақты деректерді түрлендіру құралдарына негізделген RUSMARC/UNIMARC/MARC21 библиографиялық деректерді ұсынудың халықаралық форматтарымен толық үйлесімді.

Жүйе электрондық каталогты (ЭК) құрайтын немесе проблемалық-бағдарланған библиографиялық деректер базасы (ДБ) болып табылатын кез келген деректер базасын құруға және қолдауға мүмкіндік береді.

Каталогтау құралдары - кез-келген басылымдарды, соның ішінде аудио және бейне материалдар, компьютерлік файлдар мен бағдарламалар, картографиялық материалдар, ноталар және т. б. сияқты дәстүрлі емес басылымдарды өңдеуге және сипаттауға мүмкіндік береді.

Жүйе интернет арқылы корпоративтік ресурстардан дайын библиографиялық сипаттамаларды алуға қаражат ұсынады.

Жүйе шығыс формаларының (тапсырыс парақтары мен жиынтық бухгалтерлік кітаптан бастап көрсеткіштермен карталардың барлық түрлеріне дейін) кең спектрін алуға мүмкіндік беретін дәстүрлі «қағаз» технологияларын қолдайды.

Жүйе Беделді файлдарды, Әмбебап ондық жіктеу (ӨОЖ), Кітапханалық-библиографиялық жіктеу (КБЖ), Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекеттік рубрикаторы (ГТАМР), Тезаурус деректер (мәліметтер) базаларын басқаруға және пайдалануға арналған құралдарды ұсынады.

Жүйе штрих-кодтар мен радио белгілерін басылым даналарында және оқу билеттерінде қолдануға бағытталған технологияларды қамтиды.

Жүйе толық мәтіндер, графика, кестелер, аудио - және бейне материалдар, сондай-ақ интернет ресурстары сияқты библиографиялық құжатқа қатысты кез келген сыртқы нысандарды иллюстрациялық материал ретінде пайдалануға мүмкіндік беретін құралдарды қамтиды.

Жүйе UNICODE негізделген көптілділікті (яғни кез-келген тілде деректерді енгізуді) қолдайды.

Жүйе пайдаланушы интерфейстерін басқа тілдерге аудару құралдарын ұсынады.

Жүйе пайдаланушы интерфейстерінің ыңғайлылығы мен көрінуін қамтамасыз ететін, енгізу процесін жеңілдететін, қателер мен ақпараттың қайталануын болдырмайтын қызмет көрсету құралдарының үлкен жиынтығын ұсынады.

Жүйе оны баптау құралдары мен пайдаланушы профильдері негізінде белгілі бір кітапхананың жұмыс жағдайына бейімдеу үшін кең мүмкіндіктерге ие.

Жүйенің құрамына келесі модульдер мен автоматтандырылған жұмыс орындары (АЖО) кіреді:

- Орындалатын процестерді бақылау, пайдаланушыларды авторизациялау және олардың әрекеттерін хаттамалау құралдарын қамтитын ИРБИС64 деректер базасының ТСП/ІР сервері;
- «ӘКІМШІ» АЖО (клиенттік және серверлік нұсқалар) - тұтастай алғанда деректер базасында жүйелік операцияларды орындайтын, оларды өзекті және сақталған күйде ұстауға бағытталған маманның жұмыс орны;
- «КАТАЛОГИЗАТОР» АЖО - электрондық каталогты және жүйенің басқа да деректер базасын (ДБ) қалыптастыру (толықтыру және түзету) жөніндегі функцияларды орындайтын кітапхана қызметкерінің жұмыс орны;
- «ҚҰРАУШЫ (ЖИНАҚТАУШЫ)» АЖО - арнайы деректер базасын жүргізу негізінде кітапхана қорларын жинақтау және есепке алу жөніндегі функцияларды орындайтын кітапхана қызметкерінің жұмыс орны;
- «ОҚЫРМАН» АЖО - электрондық каталогта жан-жақты іздеуге, табылған ақпаратты қарауға/басып шығаруға және табылған әдебиеттерді беруге тапсырысты қалыптастыруға арналған электрондық каталогтың соңғы пайдаланушының жұмыс орны;
- «КІТАП БЕРУ» АЖО - әдебиеттерді беру және қайтару жөніндегі функцияларды орындайтын кітапхана қызметкерінің жұмыс орны;
- «Кітаппен қамтамасыз ету» АЖО - ЖОО кітапханалары үшін кітаппен қамтамасыз ету мәселесін шешуге арналған модуль. (Модуль жеке құжаттамада сипатталған-irbisKO64.doc);
- Web-ИРБИС, J-ИРБИС-технологиясы бойынша ИРБИС мәліметтер базасына кіруге арналған модульдер (жеке құжаттамада сипатталған).

5.3 Бағдарламалық және техникалық қамтамасыз ету

Жүйе клиент-сервер архитектурасында жұмыс істейді, жергілікті және ғаламдық желілерде ТСП/ІР протоколы негізінде клиенттік қосымшалар (пайдаланушы арматурасы) мен ДБ серверінің өзара әрекеттесуін қамтамасыз етеді.

Түпнұсқа бағдарламалық жасақтама Delphi тілінде де жазылған.

Клиенттік орындар мен серверге платформа болып Windows 2000/XP/NT операциялық жүйе болып табылады.

5.4 Ақпараттық қамтамасыз ету

Жүйенің ақпараттық негізін мына дерекқорлар (ДБ) құрайды:

- Жинақтау деректер базасы (CMPL) - сатып алу үшін жоспарланған әдебиеттердің алдын ала (қысқаша) библиографиялық сипаттамаларын, тапсырыс беру және жазылу деректерін, баспагерлердің, таратушылардың және кітап сауда ұйымдарының деректемелерін, келіп түсетін әдебиеттер партиялары туралы мәліметтерді қамтиды;
- Электрондық каталогтың деректер базасы (жалпы жағдайда кез келген дана болуы мүмкін) - кітапхана қоры бойынша әдебиеттердің библиографиялық және технологиялық (арнайы) сипаттамасын қамтиды. Электрондық каталогтың бірінші (немесе жалғыз) деректер базасының атауы-IBIS;
- Оқырмандар деректер базасы (RDR) - тіркелген оқырмандардың деректемелері мен әдебиеттерді беру/қайтару туралы мәліметтерді қамтиды;
- Тапсырыс деректер базасы (RQST) - әдебиеттер мен брондау жазбаларына ағымдағы тапсырыстардың кезегін қамтиды;
- Жүйелік деректер базасы (HELP) - негізгі Тақырыптық жіктеуіш жүйесін (FTAMP айдары) қамтиды;
- Беделді файлдар деректер базасы: «Ұжымдық авторлар» (ATHRC), «Жеке авторлар» (ATHRA), «Пәндік тақырыптар» (ATHRS), ӘОЖ бойынша алфавиттік-пәндік көрсеткіш (ATHRU) және КБЖ бойынша алфавиттік-пәндік көрсеткіш (ATHRB) құрайды;
- ӘОЖ (RSUDC) және КБЖ (RSBBK) деректер базасы;
- Тезаурус деректер базасы (TEZ);

- Мерзімді басылымдардың жазылу каталогының деректер базасы (POST);
- Кітаптардың баспа каталогының деректер базасы (PODB);
- Кітаппен қамтамасыз ету тапсырмасына арналған оқу жоспарының деректер базасы (VUZ);
- «Айтулы күндер күнтізбесі» (KZD) деректер базасы;
- «Орыс тілінің морфологиялық сөздігі» (MORPH) деректер базасы;
- Мамандандырылған (модельдік) мәліметтер базасы имидж-каталог (IMAGE), техникалық мұрағат (ARCH) және гуманитарлық мұрағат (GUAR) үшін;
- Библиографиялық деректердің жүйелік форматы UNIMARC/RUSMARC форматтарына негізделген.

5.5 Жүйені орнату және конфигурациялау

Жүйе компакт-дискіде дистрибутивтік материал ретінде жеткізіледі. Жүйені орнату үшін **SETUP64.EXE** бағдарламасы қолданылады.

Жүйе TCP/IP желілік протоколын қолданады, сондықтан оны жүйе жұмыс істейтін барлық машиналарда алдын-ала қолдау қажет.

Жүйені орнату екі кезеңде жүзеге асырылады.

Бірінші кезеңде **ІРБИС 64 КАЗ** деректер базасының TCP/IP сервері орнатылады, ол үшін орнату бағдарламасының сәйкес – **ІРБИС 64+ КАЗ СЕРВЕР** режимін орындау қажет.

Бұл жағдайда жүйенің серверлік бағдарламалық жасақтамасы мен дерекқорларын, сондай-ақ портты (әдепкі бойынша 6666 ұсынылады) орнату үшін толық жолды орнату қажет.

Сервер арнайы (тұрақты) IP мекенжайы бар құрылғыға орнатылуы қажет.

Көрсетілген жол бойынша сервермен бір мезгілде АЖО «Әкімші» (серверлік) орнатылады.

Екінші кезеңде **ІРБИС 64 КАЗ КЛИЕНТТЕРІ** режимінің көмегімен клиенттік құрылғыларда (әр құрылғыларда бөлек) пайдаланушы қосымшалары орнатылады. Бұл ретте осы клиенттік орында жұмыс істеуге арналған АЖО-ың құрамы, оларды орналастырудың толық жолы, ІРБИС 64+ ДБ серверінің порты мен IP-мекенжайы көрсетіледі.

Орнату нәтижесінде серверлік және клиенттік құрылғыларда -жұмыс үстелінде және

«Бағдарламалар» бөлімінде «Іске қосу» (Пуск) батырмасының астында- жүйелік модульдерді іске қосуға арналған ендерден (ярлыки) тұратын тиісті қалталар жасалады.

Барлық АЖО-дың жұмысы («Әкімші» серверлік АЖО-нан басқа) жүйенің серверіне қосылудан басталады, оның барысында пайдаланушыға авторизация жасалады – яғни пайдаланушы өзінің аты мен паролін көрсетеді.

Пайдаланушылардың аты-жөні, парольдері, құқықтары және жұмыс профильдері бар тізімі жүйенің серверінде тиісті құралдардың көмегімен жасалады және жүзеге асырылады.

6. «ОҚЫРМАН» Автоматтандырылған жұмыс орны (АЖО)

6.1 Мақсаты және негізгі сипаттамалары

«Оқырман» АЖО кітапхананың соңғы пайдаланушысының автоматтандырылған жұмыс орны болып табылады және қажетті әдебиеттерді (ақпаратты) іздеу және оны беруге тапсырысты қалыптастыру мақсатында электрондық каталогтың деректер базаларына қол жеткізуді қамтамасыз етуге арналған.

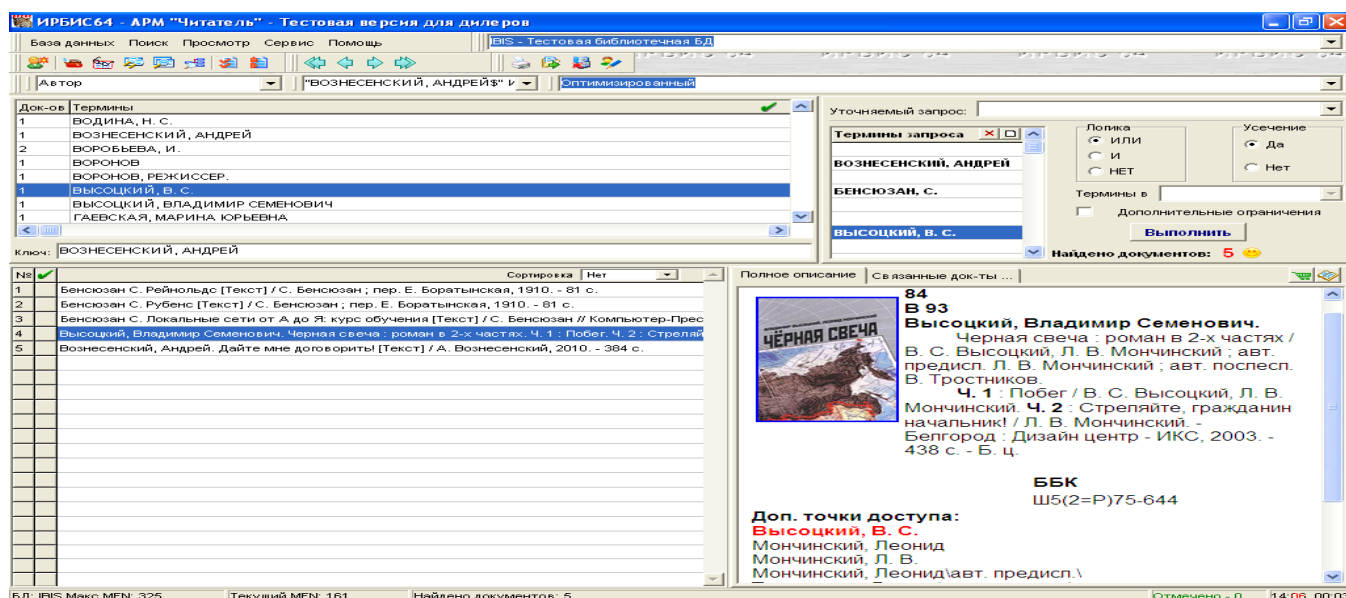
«Оқырман» АЖО-ың негізгі сипаттамалары:

- Арнайы білімі жоқ пайдаланушыға арналған ыңғайлы интерфейс;
- Библиографиялық сипаттаманың барлық негізгі элементтері мен олардың тіркесімдері бойынша Электрондық каталогтың мәліметтер базасында жылдам (сөздіктер арқылы тікелей қол жеткізу арқылы) іздеуді қамтамасыз ететін іздеу құралдарының кең спектрінің болуы;

- Электрондық каталогты құрайтын бірнеше мәліметтер базасымен жұмыс істеу мүмкіндігі;
- Пайдаланушының әр түрлі дайындық деңгейлерін есепке алу, яғни сол нәтижеге бастаушы пайдаланушыға есептелген қарапайым операциялардың тізбегін орындау арқылы да, дайындалған пайдаланушыға есептелген бір тривиалды емес операцияны орындау арқылы да қол жеткізуге болады;
- Әдебиеттерді беруге тапсырысты қалыптастырудың қағазсыз технологиясының болуы;
- Құжаттың библиографиялық сипаттамасына «байланған» сыртқы объектілерге (құжаттың толық мәтініне) қол жеткізуді қамтамасыз ету.

6.2 Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы

«Оқырман» АЖО-ың пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі 1 суретте көрсетілген.

1 сурет. «Оқырман» АЖО-ың пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі.

Интерфейс төменде көрсетілген бөліктерден тұрады:

- **БАСҚАРУ АЙМАҒЫ** – жоғарғы (кіші) интерфейс бөлігі;
- **ЖҰМЫС АЙМАҒЫ** – интерфейстің ортаңғы (үлкен) бөлігі;
- **МӘРТЕБЕ ТАҚТАСЫ** – төменгі бір жолды панель.

Басқару аймағы **НЕГІЗГІ МӘЗІР** мен **ҚҰРАЛДАР ТАҚТАСЫНАН** тұрады. Негізгі мәзір барлық АЖО-ы жұмыс режимдерін орындау үшін блоктарға топтастырылған элементтерден тұрады, ал құралдар тақтасы негізгі мәзірдің жиі қолданылатын элементтеріне жылдам қол жеткізуге арналған компоненттерді (түймелер мен ашылмалы мәзірлер) құрайды. Негізгі мәзір келесі режим топтарынан тұрады: **Деректер базасы, Іздеу, Қарау, Қызмет Көрсету, Көмек.**

Жұмыс аймағы төрт аймақтан тұрады:

- **СӨЗДІК аймағы** (жоғарғы сол жақ);
- **АҒЫМДАҒЫ СҰРАНЫС аймағы** (жоғарғы оң жақ);
- **ҚЫСҚА СИПАТТАМА аймағы** (төменгі сол жақ);
- **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА аймағы** (төменгі оң жақ).

СӨЗДІК аймағы таңдалған іздеу түріне сәйкес келетін терминдер сөздігін құрайды және ағымдағы сұрау үшін іздеу терминдерін таңдауға қызмет етеді.

АҒЫМДАҒЫ СҰРАНЫС аймағы іздеу сұранысын тұжырымдауға арналған.

ҚЫСҚА СИПАТТАМА аймағы ағымдағы сұранысты орындау нәтижесінде табылған құжаттардың қысқаша сипаттамалардың тізімін көрсетуге арналған.

ТОЛЫҚ СИПАТТАМА аймағы қысқа сипаттамалар тізімінде ағымдағы құжаттың толық сипаттамасын көрсетуге арналған.

6.3 СӨЗДІК жұмыс аймағы

Ағымдағы сұраныс үшін іздеу терминдерін таңдау мақсатында - таңдалған іздеу түріне сәйкес келетін сөздікті көрсетуге және онымен жұмыс істеуге арналған.

Сөздік - бұл мәліметтер базасында қамтылған белгілі бір түрдегі терминдердің Алфавит бойынша реттелген тізімі. Терминнің түрі таңдалған іздеу түрімен анықталады (ІЗДЕУ РЕЖИМІ-НЕГІЗГІ МӘЗІРДІҢ НЕГІЗГІ ІЗДЕУ ТҮРІ), яғни терминдер кілт сөздер, тақырыптар, авторлардың имен, ұжымдар мен ғылыми-техникалық іс-шаралардың атаулары, жіктеу кодтары, басылым елдері, тілдер және т. б. болуы мүмкін.

Сонымен, сөздік кестесінен іздеу терминін таңдау үшін алдымен оны ағымдағы етіп жасау керек - ол үшін сөздік кестесінің тиісті жолын шертіп, содан кейін таңдау батырмасын басу керек.

6.4 ТОЛЫҚ СИПАТТАМА жұмыс аймағы

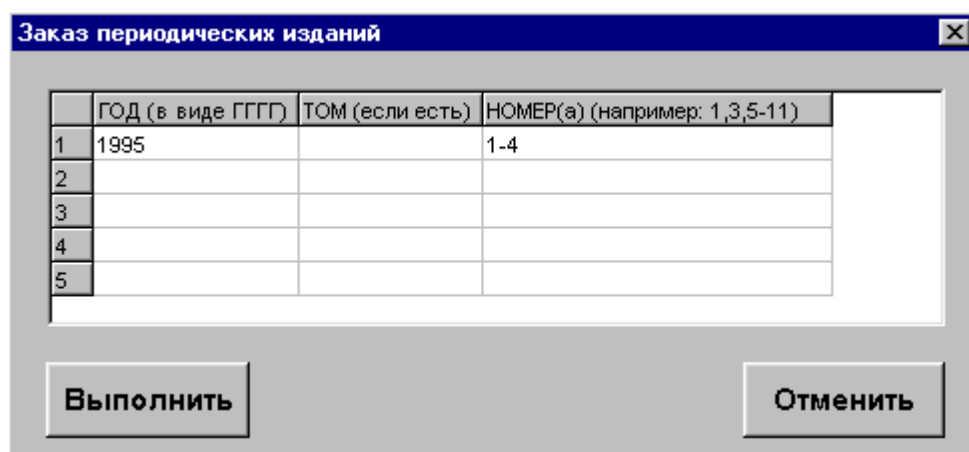
Жұмыс кеңістігі **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА** екі бетбелгіден тұрады: **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА** және **БАЙЛАНЫСТЫ ҚҰЖАТТАР**.

ТОЛЫҚ СИПАТТАМА бетбелгісі таңдалған (ағымдағы) құжаттың толық сипаттамасымен жұмыс істеуге арналған. Құрамында келесі компоненттер бар:

ТОЛЫҚ СИПАТТАМА терезесі - қысқа сипаттамалар тізімінде ағымдағы құжаттың нақты толық сипаттамасын қамтиды. Құжат мәзірде орнатылған форматқа сәйкес ұсынылады **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА ФОРМАТТАРЫНЫҢ ТІЗІМІ** құралдар тақтасында (төменде қараңыз). Құжат мәзірде орнатылған форматқа сәйкес ұсынылады толық сипаттама форматтарының тізімі құралдар тақтасында (төменде қараңыз).

ТОЛЫҚ МӘТІН түймесі - сипаттамасы толық сипаттама терезесінде берілген құжатпен байланысты сыртқы нысанды (бар болса) көруге қызмет етеді. Сыртқы нысандар ретінде жалпақ мәтіндерден, Word құжаттарынан, PDF мәтіндерінен және т.б. бастап Интернет ресурстарына дейін кез-келген нысанды пайдалануға болады. Сыртқы объектілерді қосу технологиясы каталогтың нұсқаулығында сипатталған. Сыртқы нысандарға өтудің табиғи тәсілі - бұл толық сипаттама терезесіндегі тиісті гиперсілтемелер.

ТАПСЫРЫС түймесі - сипаттамасы жұмыс кеңістігінде **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА** берілген басылымды беруге тапсырысты қалыптастыруға арналған. Тапсырысты беру пайдаланушы (оқырман) өзінің идентификаторын (оқырман билетінің нөмірі) қайта енгізгеннен кейін ғана жасалады - 2 суретті қараңыз. Бір мезгілде оқырманға тапсырыс берілген басылымның бос даналары туралы мәліметтер хабарланады және **БЕРУ ОРНЫН** (тапсырыс жіберілетін жерде – берілген параметр берілетін басылымдар мен қызмет көрсетілетін оқырмандар спектрі бойынша ерекшеленетін бірнеше беру орындары/кафедралары болған кезде мағынасы бар), **ТАПСЫРЫСҚА ЕСКЕРТПЕЛЕРДІ** (еркін мазмұндағы мәтін) енгізу және индикатор көмегімен **БАСЫП ШЫҒАРУ** талап етілетінін көрсету тапсырысты қайталайтын қағаз талабы.

	ГОД (в виде ГГГГ)	ТОМ (если есть)	НОМЕР(а) (например: 1,3,5-11)
1	1995		1-4
2			
3			
4			
5			

Выполнить Отменить

2 сурет. Мерзімді басылымдарға тапсырыс беру нысаны

АЖО-да кітап беру тапсырыстарының дублеттігіне бақылау жүргізіледі. Яғни, егер оқырман басылымға кітап беруге қайта тапсырыс беруге тырысса және бұл ретте осы оқырманнан осы басылымға орындалмаған тапсырыс болса, тиісті хабарлама беріледі және тапсырыс жасалмайды.

6.5 ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ режимі

Негізгі мәзірдің ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ тармағында электрондық каталогтың дерекқорларын ауыстыруға, оқыrmанды тіркеуге және «Оқырман» АЖО жұмысын аяқтауға арналған режимдер бар.

6.6 АШУ режимі

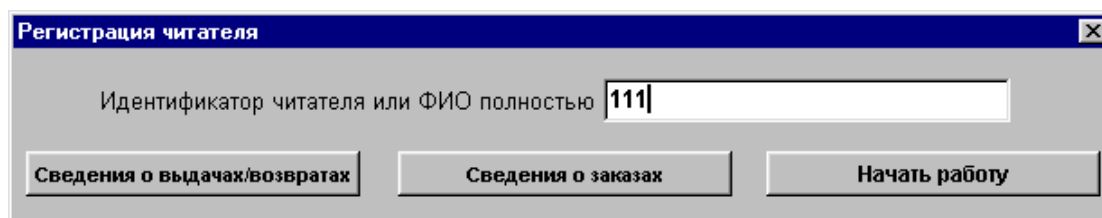
АШУ режимі электрондық каталогты құрайтын ағымдағы деректер базасы ретінде (егер біреуден көп болса) немесе оқырманға қол жетімді ЖЕКЕ ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ ретінде орнатуға арналған.

Қажетті ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ таңдау құралдар тақтасындағы ҚОЛ ЖЕТІМДІ ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫНЫҢ тізімі ашылмалы мәзірінің көмегімен (егер бұл мәзір қол жетімді болса) немесе осы режимді таңдаған кезде экранда қосымша пайда болатын арнайы форманың көмегімен жүзеге асырылады.

6.7. ТІРКЕУ режимі

Әрбір соңғы пайдаланушы (оқырман) «Оқырман» АЖО-да жұмыс істей бастаған кезде тіркелуі қажет. Яғни жүйеге өзінің «Аты жөні -идентификаторын» хабарлауы керек, ол оқырман билетінің нөмірі, тегі мен аты-жөні немесе ОҚЫРМАНДАРДЫҢ деректер базасында (RDR) соңғы пайдаланушыны жазу кезінде анықталған басқа да сәйкестендіру белгілері болуы мүмкін. Оқыrmанның нақты жазбасы «Каталогизатор» АЖО-да орындалады.

Оқыrmанды тіркеу процесі негізгі мәзірден осы режимді таңдау немесе құралдар тақтасындағы тиісті батырманы басу арқылы басталады. Бұл жағдайда арнайы форма пайда болады- (3 суретті қараңыз).

Регистрация читателя

Идентификатор читателя или ФИО полностью 111

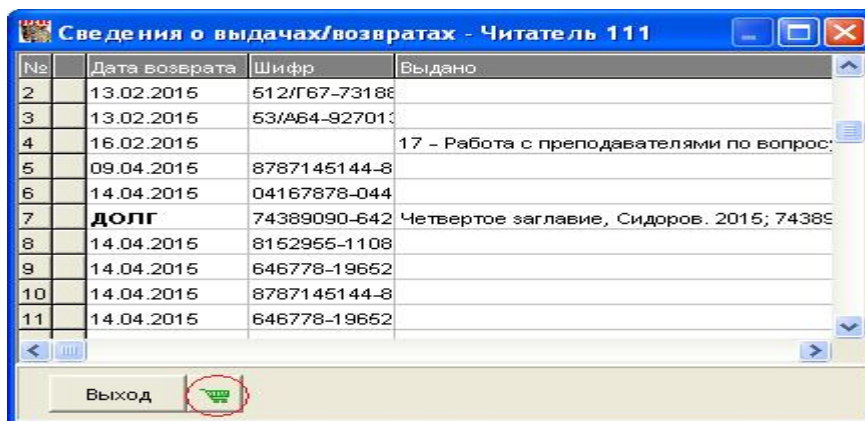
Сведения о выдачах/возвратах Сведения о заказах Начать работу

3 сурет. Оқырманды тіркеу формасы

Егер енгізілген тіркелген пайдаланушылардың (оқырмандардың) «Аты-жөні-идентификаторы» деректер базасында болмаса, АЖО-ға кіру бұғатталады. Дұрыс (тіркелген) идентификаторды енгізген кезде екі қосымша батырма қол жетімді болады:

- **БЕРУ/ҚАЙТАРУ ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР батырмасы** - оқырманға берілген және қайтарылған басылымдар (кітаптар) туралы ақпарат алуға арналған. Ақпарат арнайы түрде шығарылады- (4 суретті қараңыз).

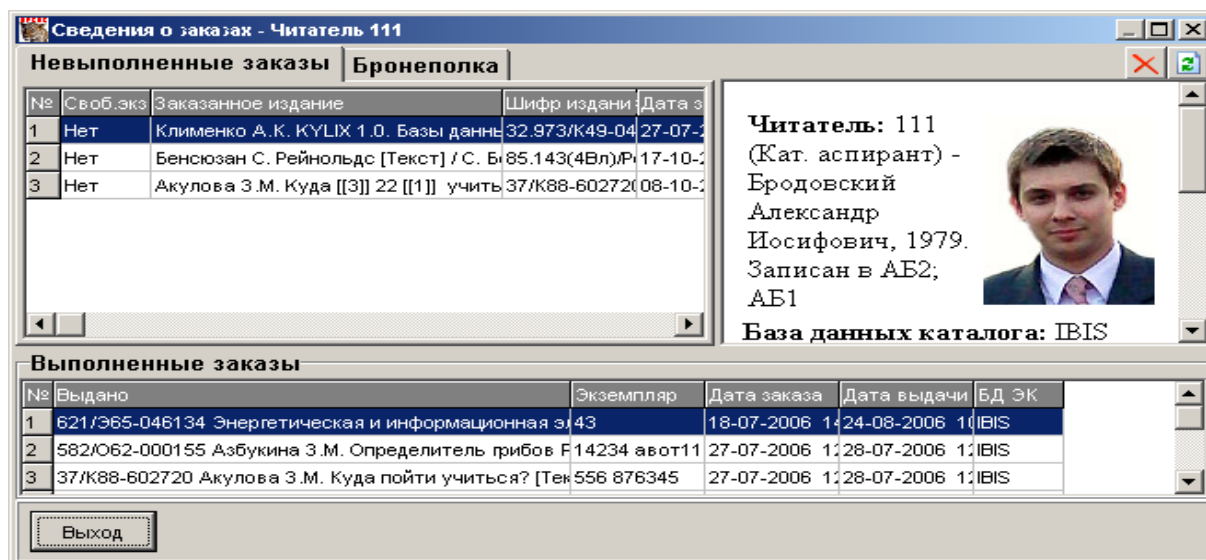

№	Дата возврата	Шифр	Выдано
2	13.02.2015	512/Г67-73186	
3	13.02.2015	53/А64-927013	
4	16.02.2015		17 - Работа с преподавателями по вопро...
5	09.04.2015	8787145144-8	
6	14.04.2015	04167878-044	
7	долг	74389090-642	Четвертое заглавие, Сидоров. 2015; 74385
8	14.04.2015	8152955-1108	
9	14.04.2015	646778-19652	
10	14.04.2015	8787145144-8	
11	14.04.2015	646778-19652	

4 сурет. Оқырманның беру/қайтару туралы мәліметтері бар нысан

Қызыл шеңбермен белгіленген батырма оқырманға бұрын берілген басылымға **ҚАЙТА ТАПСЫРЫС** беруге мүмкіндік береді.

ТАПСЫРЫС ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР батырмасы- оқырманның тапсырыстары туралы ақпарат алуға арналған. Ақпарат арнайы түрде ұсынылады- (5 суретті қараңыз).

№	Своб.экз	Заказанное издание	Шифр издания	Дата з
1	Нет	Клименко А.К. KYLIX 1.0. Базы данн	32.973/К49-04	27-07-2
2	Нет	Бенсюан С. Рейнольдс [Текст] / С. Б	85.143(4Вл)/Р	17-10-2
3	Нет	Акулова З.М. Куда [[3]] 22 [[1]] учить	37/К88-60272	08-10-2

Читатель: 111
(Кат. аспирант) -
Бродовский
Александр
Иосифович, 1979.
Записан в АБ2;
АБ1

База данных каталога: IBIS

№	Выдано	Экземпляр	Дата заказа	Дата выдачи	БД ЭК
1	621/365-046134 Энергетическая и информационная э	43	18-07-2006	14-08-2006	10 IBIS
2	582/062-000155 Азбукина З.М. Определитель прибо	14234 авот11	27-07-2006	12-08-2006	12 IBIS
3	37/К88-602720 Акулова З.М. Куда пойти учиться? [Тек	556 876345	27-07-2006	12-08-2006	12 IBIS

5 сурет. Оқырманның тапсырыстары туралы мәліметтері бар нысан

Нысан екі жұмыс аймағын қамтиды:

• **ТАПСЫРЫС АЙМАҒЫ** - оқырманның орындалмаған тапсырыстары («ОРЫНДАЛМАҒАН ТАПСЫРЫСТАР» бетбелгісі) мен брондау («БРОНДАЛҒАН СӨРЕ»

бетбелгісі) туралы мәліметтерді қамтиды. Бұл жағдайда тиісті деректердің жалпы тізімі кестеде, ал оң жақ терезеде - ағымдағы жазбаның толық сипаттамасы ұсынылады.

Ағымдағы басқа жазба жасау үшін, кестенің тиісті жолын басу керек. Оқырман өзінің орындалмаған тапсырысын жою үшін - **ЖОЮ батырмасын** басады (сонда ағымдағы орындалмаған тапсырыс жойылады).

ЖАҢАРТУ батырмасы - орындалмаған тапсырыстар мен брондалған жазбалар туралы мәліметтерді жаңартуға қызмет етеді.

• **ОРЫНДАЛҒАН ТАПСЫРЫСТАР АЙМАҒЫ** - оқырманның орындалған (қанағаттандырылған) тапсырыстарының тізімін, сондай-ақ осы деректер «Кітап беру» АЖО-да сақталатын кезеңдегі бастартуларды қамтиды.

Әдебиеттерге тапсырыс беру кезінде жүйе оқырманға тіркеуді растауды ұсынады, яғни қайта тіркелу - бұл тапсырысты авторизациялауды қамтамасыз етеді (тапсыры соңғы тіркелген адамға тиесілі).

6.8 ШЫҒУ режимі

«ШЫҒУ» режимі «ОҚЫРМАН» АЖО-ын жұмысын аяқтауға арналған.

6.9 ІЗДЕУ режимдері

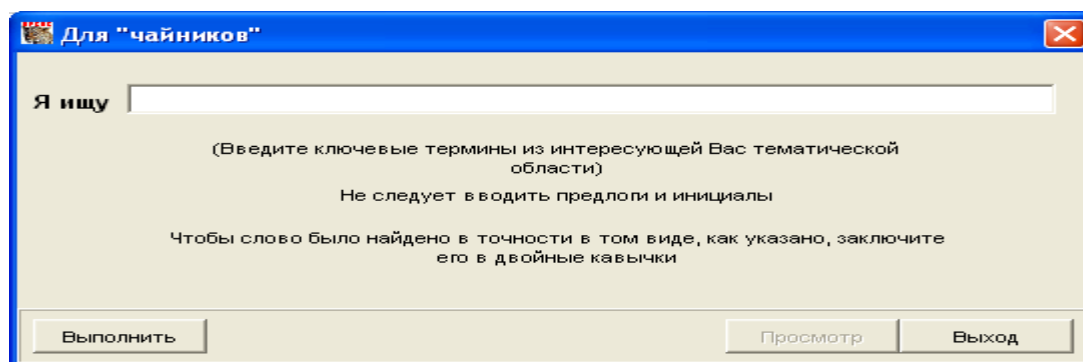
Негізгі мәзірде орналасқан ІЗДЕУ пункті деректер базасында әртүрлі іздеуді қамтамасыз ететін режимдерді қамтиды.

6.10 «НЕГІЗГІ ІЗДЕУ КӨРІНІСІ» РЕЖИМІ

«НЕГІЗГІ ІЗДЕУ КӨРІНІСІ» режимі сөздіктің жұмыс кеңістігінде сөздік түрін және сәйкесінше негізгі іздеу түрін орнатуға арналған. Негізгі іздеуді таңдау құралдар тақтасындағы тиісті ашылмалы мәзірдің көмегімен (егер бар болса) немесе осы режимді таңдаған кезде экранда қосымша пайда болатын арнайы нысанның көмегімен жүзеге асырылады.

6.11 «ЖАҢАДАН ҮЙРЕНУШІЛЕРГЕ» АРНАЛҒАН РЕЖИМ

«ЖАҢАДАН ҮЙРЕНУШІЛЕРГЕ» АРНАЛҒАН режим жаңадан ақпараттық әлемін ашқан қолданушыларға бағытталған жеңілдетілген іздеуді жүзеге асырады. Бұл режимді таңдағанда немесе тиісті батырманы басқанда, құралдар тақтасында 6 суретте көрсетілген пішін пайда болады.

6 сурет. «Жаңа қолданушы» іздеу нысаны

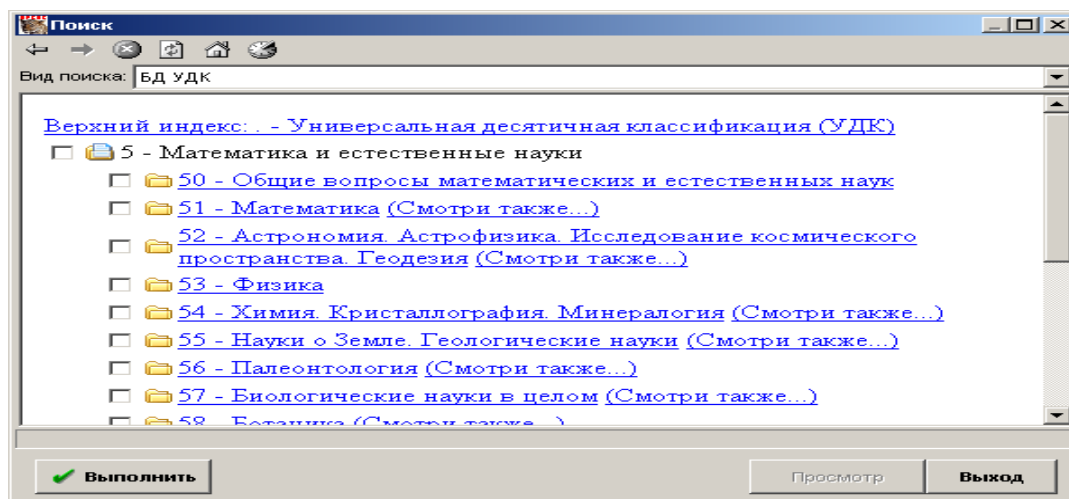
«МЕН ІЗДЕЙМІН» өңделетін жолға оқырманның ақпараттық қажеттілігін сипаттайтын терминдер еркін түрде жазылады.

«ІСКЕ ҚОСУ» батырмасы енгізілген терминдер негізінде іздеуді жүзеге асыруға қызмет етеді.

«КӨРУ» батырмасы негізгі пішінге оралуға және іздеу нәтижесінде табылған құжаттарды көруге қызмет етеді. Нәтижелік (нөлдік емес) іздеуден кейін ғана батырма қолжетімді болады.

6.12 «АҚЫЛДЫЛАР ҮШІН» режимі

«АҚЫЛДЫЛАР ҮШІН» режимі іздеудің арнайы түрлерін, ИРБИС-Навигатор деректерін ақпараттық-лингвистикалық ресурстарды пайдалану негізінде құрылған, іздеудің арнайы түрлерін қамтиды (7 сурет).

7 сурет. «Ақылдылар үшін» іздеу орындау нысаны

6.13 КЕШЕНДІ ІЗДЕУ режимі

Іздеудің бұл түрі күрделі сұрауларды жүзеге асыруға арналған - атап айтқанда, сипаттаманың әртүрлі элементтері (терминдердің түрлері) бойынша бір уақытта іздеуді жүзеге асыруға арналған. Кешенді іздеуді орындау үшін тиісті форма қолданылады (2.4.4а суретті қараңыз).

Нысан екі негізгі жұмыс аймағынан тұрады:

- **ІЗДЕУ СЦЕНАРИЙІ** аймағы-кешенді сұрауды тұжырымдауға қызмет етеді.
- **СӨЗДІК** аймағы-іздеу үшін оларды таңдау мақсатында тиісті терминдердің сөздігін ұсынуға қызмет етеді. Бұл аймақ «Оқырман» АЖО-ң негізгі интерфейсінің аттас аймағына толығымен ұқсас.

ІЗДЕУ СЦЕНАРИЙІ аймағының негізгі элементі болып **кесте** табылады, сол арқылы кешенді сұраныс тұжырымдалады. Кестенің әр жолы іздеудің бір түрін сипаттауға қызмет етеді және бес элементті қамтиды (кесте бағандарына сәйкес келеді):

ІЗДЕУ ТҮРІ - іздеуге қажет сипаттама элементін анықтайды (кілт сөздер, автор және т.б.). Элемент, сөздік бойынша іздеуге болатын (барлық элементтерді қамтитын), ашылмалы мәзір арқылы таңдалады. Белгілі бір элементті таңдау - **СӨЗДІК** аймақта тиісті сөздіктің пайда болуына әкеледі.

• **ТЕРМИН** - таңдалған іздеу түріне сәйкес нақты іздеу терминін қамтиды. Термин пернетақтадан енгізілуі немесе сөздіктен таңдалуы мүмкін. Бір жолда жалғыз термин көрсетілуі мүмкін (бір кілт сөз, бір автор, бір тақырып және т.б.).

• **ЛОГИКА**-логикалық операторды анықтайды, оның көмегімен бұл термин келесі терминмен біріктірілуі керек (2.2.2т. қараңыз). Ашылмалы мәзір арқылы енгізіледі.

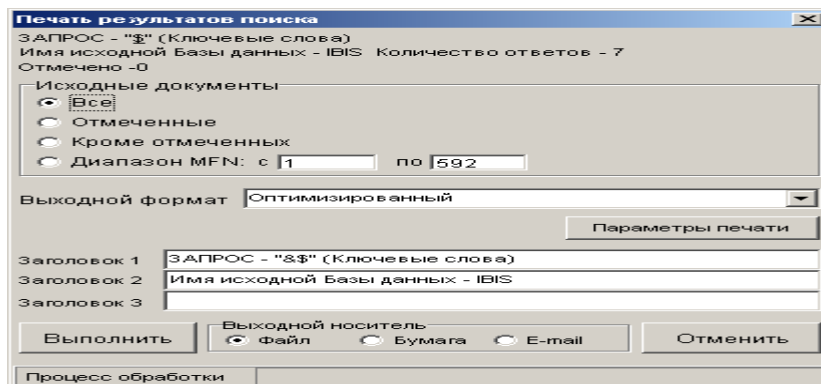
• **«ЖОЮ»** батырмасы кешенді сұрау кестесінің ағымдағы жолын тазартуға қызмет етеді.

• **«ЖАҢА»** батырмасы бүкіл сұрау кестесін тазартуға қызмет етеді.

Тұжырымдалған сұранысты орындау үшін **«ОРЫНДАУ»** батырмасын басу керек.

6.14 «БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі

«БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі ағымдағы сұраныс бойынша табылған құжаттарды басып шығаруға арналған. Негізгі мәзір элементін таңдағаннан кейін немесе тиісті батырманы басқаннан кейін құралдар тақтасында арнайы пішін пайда болады (8 суретті қараңыз), онда құжаттарды басып шығару операциясын орындауға арналған компоненттер бар. Олардың ішінде:

8 сурет. Құжаттарды басып шығаруға арналған нысан

«БАСЫП ШЫҒАРУ ПАРАМЕТРЛЕРІ» батырмасы - жалпы басып шығару параметрлерін орнатуға арналған. Оны басқаннан кейін суретте көрсетілген қосымша пішін пайда болады. (2.6.1б сурет), - оның көмегімен қағаздың өлшемдері мен шеттері (шегіністер), бағдар және қаріп сияқты параметрлерді орнатуға болады.

6.15 ЭКСПОРТТАУ режимі

Режим іздеу нәтижесінде табылған құжаттарды құрылымдық мәтіндік файлға немесе ISO коммуникативті форматындағы файлға шығаруға арналған (атап айтқанда UNIMARC, USMARC немесе RUSMARC).

7. «КАТАЛОГИЗАТОР» АЖО

7.1 Мақсаты және негізгі сипаттамалары

«Каталогизатор» АЖО - электрондық каталогтың деректер базасын қалыптастыру (толықтыру және түзету) бойынша барлық функцияларды орындайтын кітапхана қызметкерінің жұмыс орны. Бұдан басқа, «Каталогизатор» АЖО Оқырмандар деректер базасы (RDR) және жүйені ақпараттық қамтамасыз етуді құрайтын басқа да ДБ қалыптастыру және жүргізу үшін пайдаланылады.

«Каталогизатор» АЖО электрондық каталогының ДБ қалыптастыру үшін келесі негізгі сипаттамаларды бөліп көрсетуге болатын технологияны ұсынады:

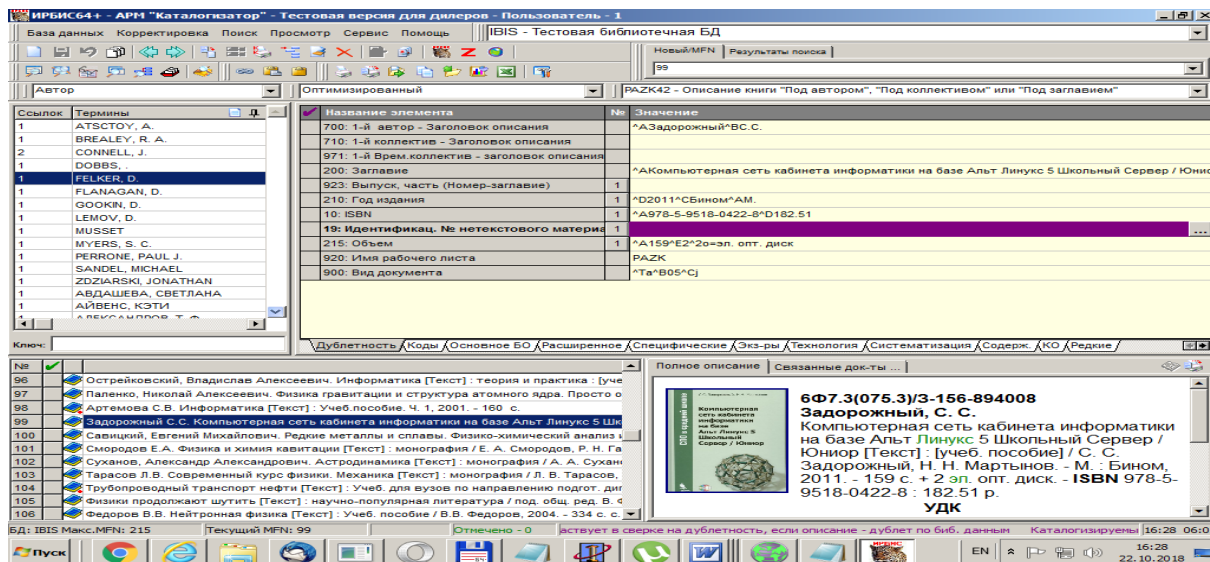
- ГОСТ Р 7.0.100-2018 және RUSMARC/UNIMARC стандарттарына негізделген библиографиялық сипаттама құрылымы. Пайдаланушының талаптарына сәйкес - осы құрылымды өзгерту мүмкіндігі бар (оңайлату жағына да, толықтыруға да);
- Корпоративтік ресурстардан дайын библиографиялық сипаттамаларды Интернет арқылы импорттауға мүмкіндік беретін қарыз алу технологиясы;
- Енгізу процесін жеңілдететін және қателіктердің ықтималдығын төмендететін сервистік деректерді енгізу құралдарының кең жиынтығы-атап айтқанда, мәзір-анықтамалықтар, сөздіктер, беделді файлдар, кірістірілген жұмыс парақтары (деректер элементтерінің арнайы бөлгіштерін енгізу қажеттілігін болдырмайды);

• Деректерді формальды-логикалық бақылау жүйесі жеке библиографиялық элементтер деңгейінде де, жалпы сипаттама деңгейінде де енгізу процесінде қателіктердің ықтималдығын айтарлықтай төмендетеді.

- Деректер базасын жаһандық (топтық) түзетуге арналған құралдар;

7.2 Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы

АЖО-мен жұмыс пайдаланушының авторизациясынан басталады, бұл пайдаланушы өзінің аты мен паролін көрсетуі керек, оның астында ол ИРБИС64 ДБ серверінде тіркелген. «Каталогизатор» АЖО пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі 9 суретте көрсетілген.

9 сурет. АЖО «Каталогизатор» пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі

Интерфейс төменде көрсетілген бөлімдерден тұрады:

- **Басқару аймағы** интерфейстің жоғарғы (кіші) бөлігі болып табылады;
- **Жұмыс аймағы** интерфейстің төменгі (үлкен) бөлігі болып табылады.
- **Басқару аймағы Негізгі мәзір мен Құралдар тақтасынан** тұрады. Негізгі мәзір келесі режим топтарынан тұрады: **Деректер базасы, Түзету, Іздеу, Қарау, Қызмет көрсету, Көмек.**
- **Жұмыс аймағы** өз кезегінде төрт аймақтан тұрады: **СӨЗДІК аймағы** (жоғарғы, сол жақта орналасқан), **ЖҰМЫС ПАРАҒЫ аймағы** (жоғарғы оң жақта орналасқан), **ҚЫСҚА СИПАТТАМА аймағы** (төменгі сол жақта орналасқан) және **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА аймағы** (төменгі оң жақта орналасқан).
- **СӨЗДІК аймағы «Оқырман» АЖО-на** тиісті аймағына ұксас және сөздік терминдері бар құжаттарға жедел (жылдам) қол жеткізуге қызмет етеді.
- **ЖҰМЫС ПАРАҒЫ аймағы** ағымдағы құжатты оның құрылымдық (элементтік) көрінісі негізінде құруға/түзетуге қызмет етеді.
- **ҚЫСҚА СИПАТТАМАЛАР аймағы** ағымдағы ДБ барлық құжаттарын немесе іздеу нәтижесінде табылған құжаттар тобын қысқа (бір жолды) сипаттамалар тізімі ретінде көрсетуге қызмет етеді.
- **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА аймағы** жұмыс парағы аймағында көрсетілген және қысқа сипаттамалар тізімінде ағымдағы құжаттың толық сипаттамасын көрсетуге арналған.

7.3 СӨЗДІК жұмыс аймағы

СӨЗДІК жұмыс аймағы тиісті «Оқырман» АЖО аймағымен бірдей құрылымға ие.

Сөздік таңдалған терминді қамтитын құжаттарды қарауға және түзетуге жылдам ауысуға арналған - ол үшін терминді ағымдағы ретіне орнату керек, содан кейін негізгі **СӨЗДІК**

бойынша **ІЗДЕУ-ТАҢДАУ** негізгі мәзірінің тармағын таңдау керек, немесе құралдар тақтасындағы тиісті батырманы басу қажет.

Осы нәтижеге - терминді екі рет *«шерту»* арқылы немесе қысқаша сипаттама әлде жұмыс парағы аймақтарына *«сүйреу»* арқылы қол жеткізуге болады.

7.4 «ЖҰМЫС ПАРАҒЫ» жұмыс аймағы

• **ЕНГІЗУ ЖҰМЫС ПАРАҒЫ** - осы аймақтың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Ол бір (ағымдағы) деректер базасының құжатын **енгізуге/түзетуге** қызмет ететін экрандық пішін. Белгілі бір ЖҰМЫС ПАРАҒЫН таңдау және орнату үшін құралдар тақтасындағы тиісті ашылмалы мәзір немесе - РЕТТЕУ-ЕНГІЗУ ЖҰМЫС ПАРАҒЫ-ТАҢДАУ -негізгі мәзір режимі қолданылады.

Жаңа құжатты енгізген кезде пайдаланушы қажетті ЖҰМЫС ПАРАҒЫН (**ЖП**) өздігінен таңдап, орнатуы керек. Бұрын енгізілген құжатты (ішкі MFN нөмірі бар) түзетуге шақырған кезде, жүйе автоматты түрде енгізілген құжаттың (дәлірек айтқанда, осы құжаттың арнайы өрісінде көрсетілген) ЖҰМЫС ПАРАҒЫН таңдайды және орнатады.

ЕНГІЗУ ЖҰМЫС ПАРАҒЫ бірнеше беттен тұруы мүмкін. Бір беттен екінші бетке өту бетбелгілер арқылы жүзеге асырылады. ЖҰМЫС ПАРАҒЫНЫң әр беті КЕСТЕ ТҮРІНДЕ болады. Осы нысанның бір жолы құжаттың бір өрісін енгізуге қызмет етеді және төрт бағаннан (бөліктерден) тұрады:

БІРІНШІ БАҒАН- тиісті өрісті белгілеу үшін қолданылады (*тышқанды шерту*). Белгіленген өрістермен жұмыс туралы төменде қараңыз:

- **ЭЛЕМЕНТТИҢ АТАУЫ** - мұнда тиісті деректер элементінің толық атауы көрсетіледі;
- **№** - мұнда өрістің қайталану нөмірі көрсетіледі-егер бұл өріс қайталанатын болса, яғни бір деректер элементінің бірнеше данасы мүмкін болса (мысалы, кілт сөздер, даналар, FTAMP индекстері). Егер деректер элементі қайталанбайтын болса - бұл бағанда ештеңе көрсетілмейді;
- **МӘН** - бұл енгізу аймағы, мұнда тиісті өрістің нақты *енгізілуі/түзетілуі* орындалады; ағымдағы өрістің МӘН аймағы түспен ерекшеленеді.

Келесі кеңейтілген енгізу құралдары бар:

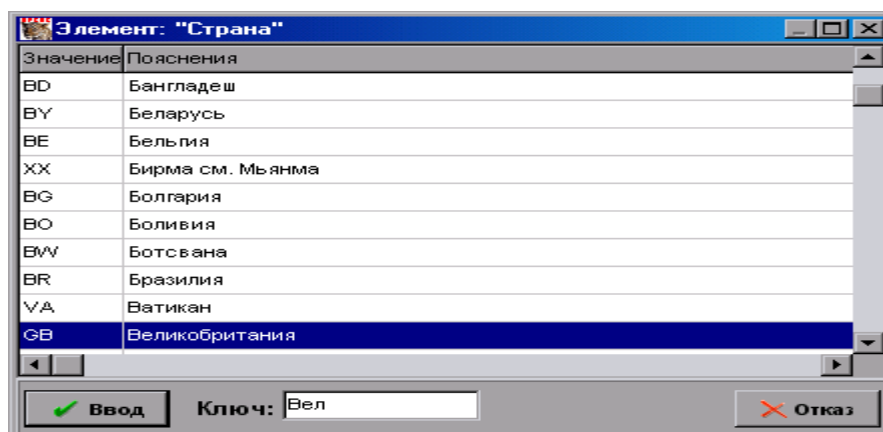
- Анықтамалық мәзірді қолдана отырып енгізу (қарапайым және иерархиялық);
- Сөздікті қолдану арқылы енгізу;
- Қосқыштарды пайдаланып енгізу;
- Масканы (бетперде) қолдану арқылы енгізу;
- Кірістірілген ЖҰМЫС ПАРАҒЫ көмегімен енгізу;
- Ішкі өрістері бар қайталанатын өрістерді кестелік енгізу;
- Көп жолды терезені пайдаланып енгізу;
- FTAMP рубрикаторын қолдану арқылы енгізу.
- Ввод с использованием Авторитетных файлов, Алфавитно-предметного указателя к УДК/ББК и Тезауруса;
- Беделді файлдарды, ЭОЖ/КБЖ-ге Алфавиттік-пәндік көрсеткішті және Тезаурусты пайдалана отырып енгізу;
- Қайталанатын деректер элементтерін топтық енгізу;
- Сыртқы файлды пайдаланып енгізу;
- ИРБИС-навигаторды қолдану арқылы енгізу.

Сонымен қатар, *енгізу/түзету* процесінде қол жетімді барлық операциялар тышқанның оң жақ батырмасын басу арқылы туындауы мүмкін (тышқан меңзері енгізу терезесінде болуы керек).

7.5 Анықтамалық мәзірді пайдаланып енгізу

Бұл құрал кейбір соңғы тізімнен мәндерді қабылдайтын өрістерді енгізу үшін қолданылады (мысалы, елдердің кодтары, тілдер, арнайы жіктеуіштердің индекстері және т.б.).

Анықтамалық мәзірдің екі түрі ұсынылады: қарапайым- *болатын мәндердің бір деңгейлі тізімі түрінде және иерархиялық- ағаш тәрізді құрылым (көп деңгейлі) мәндер түрінде.*

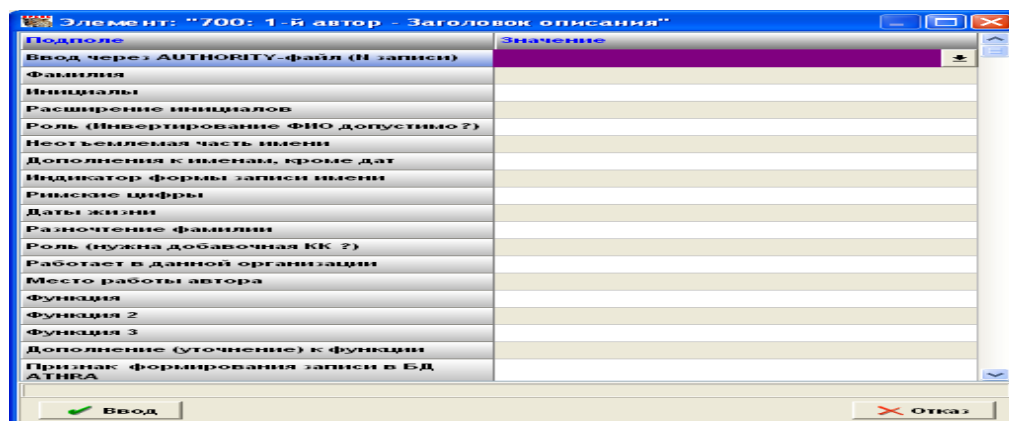

10 сурет. Анықтамалық мәзір арқылы кіру нысаны (қарапайым)

7.6 Енгізілген ЖҰМЫС ПАРАҒЫ көмегімен енгізу

Бұл құрал ішкі өрістері бар өрістерді, яғни ішкі құрылымы бар өрістерді енгізу үшін қолданылады (мұндай өрістердің көпшілігі электрондық каталогының деректер базасында). Өрістің әрбір құрылымдық бірлігінің, яғни ішкі өрістің алдында екі бөлгіш-таңба бар, олардың біріншісі «^» таңбасы.

Мұндай кесте формасының әр жолы бір ішкі өріске сәйкес келеді және екі бөліктен тұрады: **ІШКІ ӨРІСТІҢ АТАУЫ** және **МӘНІ**. Енгізу МӘН аймағында жүзеге асырылады. Жүйе барлық қажетті бөлгіштерді автоматты түрде енгізеді- ішкі өрістерді енгізу аяқталғаннан кейін және **ЕНГІЗУ батырмасын** басқаннан кейін.

11 сурет. Енгізілген ЖҰМЫС ПАРАҒЫ

Қайталанатын өріс үшін енгізілген ЖҰМЫС ПАРАҒЫ пайдаланылған жағдайда, жүйе қосымша опцияны ұсынады - ішкі өрістері бар қайталанатын өрістерді кестелік енгізу.

Бұл құрал өрістің барлық қайталануларын бір реттік енгізуге мүмкіндік береді. Оны қосу үшін тиісті өрістің атауын екі рет басу керек (немесе <F3> пернесін басыңыз).

Бұл жағдайда пайда болатын формада өрістің барлық қайталануы екі өлшемді кесте түрінде болады (12 суретті қараңыз).

Элемент: "910: Сведения об ЭКЗЕМПЛЯРАХ"

№	Статус	Ивл. экз.	Дата пост.	Место хр.	Наименование коллекции	Расстановочный шифр	Цена экз.	Штрих-код/Радиометка	ЭКЗ (ЦБС/ВУЗ)	Специальное назначение фонда (ВУЗ)	Коэффициент многократного использования	Экз. не в балансе
1	0	32	20070104	БИНТ			7.50	1072060			2	
2	0	33	20070104	БИНТ			60.00	1072160				
3	0	557	19990924	ЧЗ				1072360			2	
4	0	558	19990924	ЧЗ				1072460			2	
5	0	559	19990924	ЧЗ				1072560			2	
6	U	556	19990924	ХР			2400	1072260	12			
7	U	3И-1	20071226	ЖГ				456788	25	3И		

Ввод Удалить повторение поля Удалить все повторения поля Отказ

12 сурет. Ішкі өрістері бар қайталанатын өрістерді кестелік енгізу формасы

7.7 *ҒТАМР (Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекеттік рубрикаторы) РУБРИКАТОРЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ЕНГІЗУ*

Бұл құрал деректердің бір элементін – «ГРНТИ индекстерін» қалыптастыру үшін қолданылады. Пайдаланушыға жүйеге енгізілген ҒТАМР Рубрикаторымен жұмыс істеу технологиясы ұсынылады. Бұл СӨЗДІК саласындағы негізгі нысандағы ҒТАМР Рубрикаторымен ұқсас жұмыс.

7.8 *БЕДЕЛДІ ФАЙЛДАРДЫ, АЛФАВИТТІК-ПӘНДІК КӨРСЕТКІШТІ ӘОЖ/КБЖ және ТЕЗАУРУСҚА ПАЙДАЛАНЫП ДЕРЕКТЕРДІ ЕНГІЗУ*

Беделді файлдар мен Алфавиттік-пәндік көрсеткішті пайдаланып деректерді енгізу үшін ӘОЖ/КБЖ (бұл көзделген жерде) 13 суретте көрсетілген нысан түріндегі арнайы навигатор қызмет етеді.

Авторитетный файл - "Коллективные авторы"

Фрагмент | Словарь

Предыдущий

✓ "ВА Принт", фирма (Москва)

ВГИПИ

"Вега", высшая школа коммерции (Москва)

Ведомственный семинар "Метрологическое обеспечение топографо-геодезического производ...

"Великие преобразователи естествознания: Декарт и Лейбниц", белорусские респ. чтения (12...

Венгерский геологический институт

Венгерский геофизический институт им.Л.Этвеша (Будапешт)

"Вердикт", юридическое предприятие

✓ Верхнесалдинское металлургическое произв. об-ние

"Взаимодействие космических аппаратов с окружающей средой", российская конф. (1995; Ир...

"Взаимодействие подводных возмущений с поверхностными волнами", всероссийская конф...

Следующий

Полностью

Ключ: ва

Отбрано (1)

Ввод Отказ

13 сурет. Беделді файл арқылы енгізу формасы (СӨЗДІК бетбелгісі)

7.9 «ТОЛЫҚ СИПАТТАМА» жұмыс аймағы

«ТОЛЫҚ СИПАТТАМА» жұмыс аймағы ОҚЫРМАН АЖО-ындағы аттас аймаққа ұқсас салынған және екі бетбелгіден тұрады.

Бетбелгі ТОЛЫҚ СИПАТТАМА белгіленген қарау форматына сәйкес ағымдағы құжатты көрсететін терезеден тұрады

Ағымдағы құжат - бұл жұмыс парағында **енгізілген/түзетілген** және қысқа сипаттамалар тізімінде **ағымдағы** ретінде орнатылған құжат.

Толық сипаттау үшін қарау форматы негізгі **ҚАРАУ МӘЗІРІ-ҚАРАУ ФОРМАТЫ** режимі және құралдар тақтасындағы сәйкес ашылмалы мәзір арқылы орнатылады.

Осы **СИПАТТАМАНЫ БАСЫП ШЫҒАРУ** батырмасы - ағымдағы құжатты толық сипаттама терезесінде көрсетілгендей дәл басып шығаруға арналған.

(**АҒЫМДАҒЫ БАСЫП ШЫҒАРУ** режимінен айырмашылығы **НЕГІЗГІ МӘЗІРДІҢ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ** бөлімінде, бұл ағымдағы құжатты әртүрлі көрініс пішімдері арқылы басып шығаруға мүмкіндік береді).

7.10 ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ режимдері

Негізгі мәзірдің **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ** тармағында ағымдағы деректер базасын (Электрондық каталог, Оқырмандар, Беделді файлдар және т.б.) орнатуға, жұмыс контекстін орнатуға және «Каталогизатор» АЖО жұмысын аяқтауға арналған режимдер бар.

7.11 АШУ режимі

АШУ режимі пайдаланушыға қол жетімді деректер базасының бірі ретінде орнатуға арналған. Қажетті деректер базасын таңдау құралдар тақтасындағы **ҚОЛ ЖЕТІМДІ ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫНЫҢ** тізімі мәзірі арқылы (егер бұл мәзір қол жетімді болса) немесе экранда пайда болатын арнайы пішін мен тиісті тізім арқылы жүзеге асырылады.

7.12 «БАСТАПҚЫ ҚҰЖАТТАР» режимі

Режим екі жұмыс контекстінің бірін орнатуға қызмет етеді:

- **ЖАҢА/MFN** - түзету үшін бастапқы ретінде ағымдағы деректер базасының барлық құжаттары ұсынылады немесе жаңа құжат енгізіледі;
- **ІЗДЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ** - түзетуге бастапқы құжаттар ретінде орындалған іздеулердің (сұраулардың) біреуі арқылы табылған құжаттар ұсынылады.

7.13 «ШЫҒУ» режимі

ШЫҒУ режимі «Каталогизатор» АЖО жұмысын аяқтауға арналған.

7.14 «ТҮЗЕТУ» режимдері

Негізгі мәзірдегі «ТҮЗЕТУ» элементі ағымдағы деректер базасында жаңа құжаттарды түзетуді және құруды қамтамасыз ететін режимдерді біріктіреді.

7.15 «ЖАҢА» режимі

«ЖАҢА» режимі - ағымдағы мәліметтер базасында жаңа құжат жасауға арналған. Режимді іске қосу үшін құралдар тақтасындағы тиісті батырма қолданылады.

Жаңа құжат **ЖАҢА/MFN** контекстінде жасалады. Ол қысқа сипаттамалар тізімінде жаңа құжат деректер базасының құжаттары арасында соңғы болып белгіленеді.

Жаңа құжатты жасау кезінде жұмыс парағын орнату керек. Жасалған құжат **ДБ**-да бірінші рет сақталғаннан кейін келесі нөмірді **MFN** алады және ресми түрде жаңа болып саналмайды.

7.16 «САҚТАУ» режимі

«САҚТАУ» режимі - тікелей дерекқорға жазу-ағымдағы құжатты түзету процесінде орындалған барлық өзгерістерді сақтауға қызмет етеді. Егер жаңа құжат енгізілсе, онда ол **ЖАҢА/MFN** бетбелгісіндегі өңделетін жолда пайда болатын ішкі нөмірді (**MFN**) алады («жаңа» мәтінінің орнына). Режимді орындау үшін құралдар тақтасындағы тиісті батырма қолданылады.

7.17 «КЕРІ ҚАЙТАРУ (БАС ТАРТУ)» режимі

КЕРІ ҚАЙТАРУ (БАС ТАРТУ) режимі - ағымдағы құжатты түзету процесінде орындалған барлық өзгерістерді (дәлірек айтқанда, «САҚТАУ» режимінің соңғы орындалуынан кейін жасалған өзгерістерді) жоюға қызмет етеді. Режимді орындау үшін құралдар тақтасындағы тиісті батырма қолданылады.

7.18 «БАРЛЫҚ ЖОЙЫЛҒАНДАРДЫ БЕЛГІЛЕУ» режимі

«БАРЛЫҚ ЖОЙЫЛҒАНДАРДЫ БЕЛГІЛЕУ» режимі - қашықтағы мәртебесі бар барлық деректер базасының құжаттарын белгілеуге қызмет етеді (физикалық және логикалық – «Әкімші» АЖО сипаттамасын қараңыз). Режим тек ЖАҢА/MFN контексте жұмыс істейді (өйткені қашықтағы құжаттар іздеуге қатыспайды).

7.19 «БАРЛЫҚ БЕЛГІЛЕРДІ АЛЫП ТАСТАУ» режимі

Режим служит для снятия признака отмеченности со всех отмеченных документов (в рамках текущего контекста работы).

«БАРЛЫҚ БЕЛГІЛЕРДІ АЛЫП ТАСТАУ» режимі - барлық белгіленген құжаттардан (жұмыстың ағымдағы мәнмәтіні шеңберінде) белгілену белгісін алып тастауға қызмет етеді.

7.20 «ЕНГІЗУ ЖҰМЫС ПАРАҒЫ» режимі

«ЕНГІЗУ ЖҰМЫС ПАРАҒЫ» режимі - мыналарды қамтиды: ағымдағы құжат үшін енгізу жұмыс парағын таңдауға және орнатуға арналған ТАҢДАУ ішкі режимі. таңдау және орнату құралдар тақтасындағы сәйкес ашылмалы мәзір арқылы (егер ол көрінсе) немесе осы үшін арнайы пайда болатын пішінді пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Кіріс жұмыс парағының формасын анықтайтын қосқыш: **КЕСТЕ ТҮРІНДЕ** – «дәстүрлі» бейнелеу формасы, **АҒАШ ТҮРІНДЕ**-ағаш тәрізді («жаңа») бейнелеу формасы.

7.21 «ӘДЕПКІ МӘНДЕР» режимі

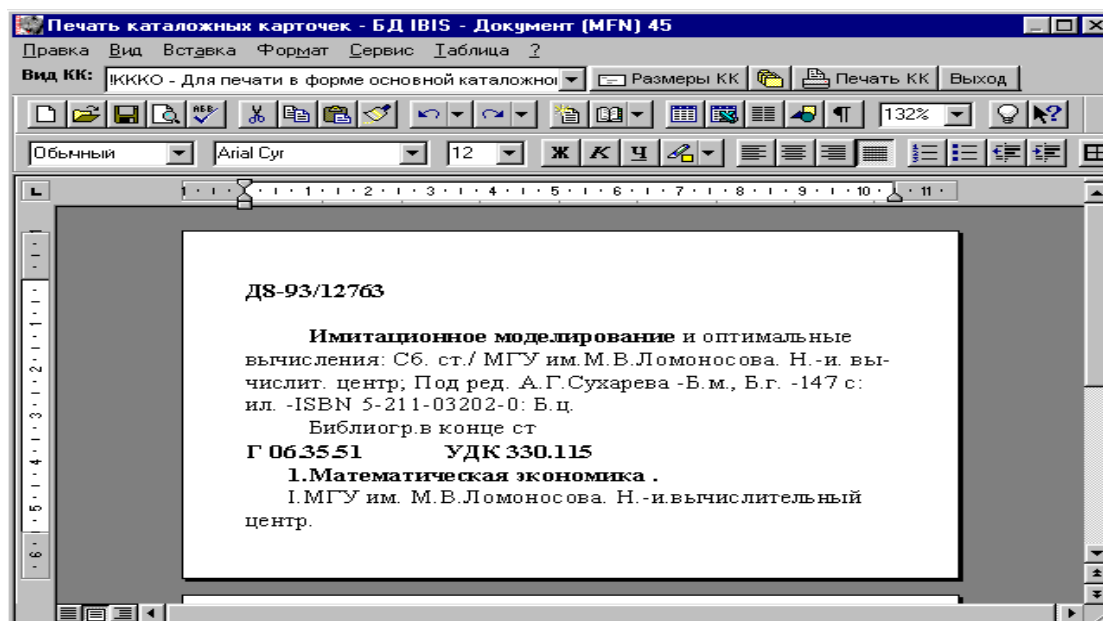
ӘДЕПКІ МӘНДЕР режимі - динамикалық әдепкі мәндерді орнатуға қызмет етеді (статикалық әдепкі мәндер туралы). Ол үшін таңдалған жұмыс парағының көмегімен осы сәйкес деректерді енгізу керек, содан кейін әдепкі режимді орындау қажет (құралдар тақтасындағы тиісті батырманы басу керек). Әрі қарай, кезекті жаңа құжатты енгізген кезде бұл мәндер құжатқа автоматты түрде енгізіледі.

7.22 «КАТАЛОГТЫ КАРТАЛАРДЫ (КК) БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі

Microsoft Word интерфейсінде келесі технологияға тән компоненттері бар панель қосылады:

- КК көрініс ашылмалы мәзір-қарастырылған тізімнен каталог картасының түрін таңдауға қызмет етеді;
- КК ӨЛШЕМДЕРІ батырмасы -каталогты карта мен кітап формулярының қағаз тасымалдағышының физикалық өлшемдерін, сондай-ақ басып шығару бағдары параметрін орнатуға қызмет етеді (14 суретті қараңыз);
- батырма -жалғастыру карточкаларын автоматты түрде рәсімдеуге қызмет етеді (КК бір беттен артық орналастырылған жағдайда);
- КК БАСЫП ШЫҒАРУ батырмасы - басып шығару параметрлерін орнатуға және басып шығару процесін бастауға қызмет етеді (14 суретті қараңыз.);
- ШЫҒУ батырмасы – «Каталогизатор» АЖО негізгі формасына оралуды қамтамасыз етеді.

14 сурет. Каталогты карталарын басып шығаруға арналған Интерфейс

7.22 «ТАЗАЛАУ» режимі

«ТАЗАЛАУ» режимі ағымдағы енгізу құжатының барлық өрістерін босатуға қызмет етеді. Бір құжаттың орнына басқа деректер базасында бар - мүлдем басқа мазмұн енгізілген жағдайда бір құжаттың орнына пайдаланылуы мүмкін (бұрыннан бар ішкі MFN нөмірімен жаңа құжат енгізілген кезде).

7.23 «ЖОЮ» режимі

«ЖОЮ» режимі - ағымдағы енгізу құжатын «логикалық қашықтағы» күйге келтіруге қызмет етеді. Мұндай мәртебесі бар құжат іздеу процестерінен шығарылады, бірақ оны қалыпты (белсенді) күйге қайтару мүмкіндігі сақталады. Логикалық қашықтағы құжатты түзету үшін қайтарған кезде жүйе осы құжатты қалпына келтіру мүмкіндігін ұсынады, яғни оны белсенді күйге ауыстырады, басқа жағдайда құжат түзету үшін қол жетімді емес.

«ӘКІМШІ» функциясының ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУЫН орындағаннан кейін, осы Деректер базасының барлық логикалық қашықтағы құжаттары «физикалық қашықтағы» күйге ауыстырылады. Физикалық түрде жойылған құжат енді қалпына келтірілмейді. Физикалық қашықтағы құжатты түзету үшін қайтарған кезде, жүйе физикалық қашықтағы құжаттың орнына жаңа құжатты енгізу мүмкіндігін ғана ұсынады (яғни сол ішкі MFN нөмірімен).

7.24 «ЖАҒАНДЫҚ» режим

«ЖАҒАНДЫҚ» режим- деректер базасының жазбалар тобын бір реттік (пакеттік) түзетуге қызмет етеді. Түзетілетін жазбалар тобы жұмыс контекстімен анықталады (ЖАҒА/MFN бетбелгілері және ІЗДЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ). ЖАҒАНДЫҚ ТҮЗЕТУ режимін орындау үшін арнайы форма қолданылады (14 суретті қараңыз.)

Түзетілетін жазбалар тобын анықтау әдісіне қарамастан, ішкі құжат нөмірлерінің диапазонын (MFN) орнатуға болады - бұл жағдайда берілген диапазонға түсетін жазбалар ғана түзетіледі.

Оператор	Поле/подполе	Повторение	Формат 1	Формат 2
DEL	922	F	(if p(v922)then '1' else XXXXXXXXXXXX	
REP	461	*	(if p(v461)then if v46 XXXXXXXXXXXX	
REP	991	F	(if p(v991)then if v99 XXXXXXXXXXXX	
ADD	991	XXXXXXXXXXXX	(if p(v991)then if p(v XXXXXXXXXXXX	
ADD	991	XXXXXXXXXXXX	(if p(v991)then if val XXXXXXXXXXXX	
DEL	991	F	(if p(v991)then if p(v XXXXXXXXXXXX	

15 сурет. Жаһандық түзетуді орындау нысаны

Түзету пакеттік түзету тапсырмасына сәйкес жүзеге асырылады, бірнеше нұсқалар болуы мүмкін. Тапсырма алдын-ала жасалған және тиісті файлда орналасқан. Бұл жағдайда АШУ батырмасын басып - ұсынылған тізімнен керек тапсырманы таңдап МӘЗІРДЕН «ТАҢДАУ» батырмасын басу керек. Әлде «ТАПСЫРМАЛАР» ФАЙЛЫ батырмасын басып - стандартты диалог терезе арқылы таңдау керек. Тапсырма файлындағы деректер нысанның төменгі жағындағы кестеде көрсетіледі. Деректерді ағымдағы орындау сеансы үшін реттеуге болады.

7.25 «ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ» режимдері

ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ режимдері - ҚЫЗМЕТ сипатындағы қосымша функцияларды қамтамасыз ететін режимдер тобын біріктіреді.

7.26 «БАСЫП ШЫҒАРУ» режимі

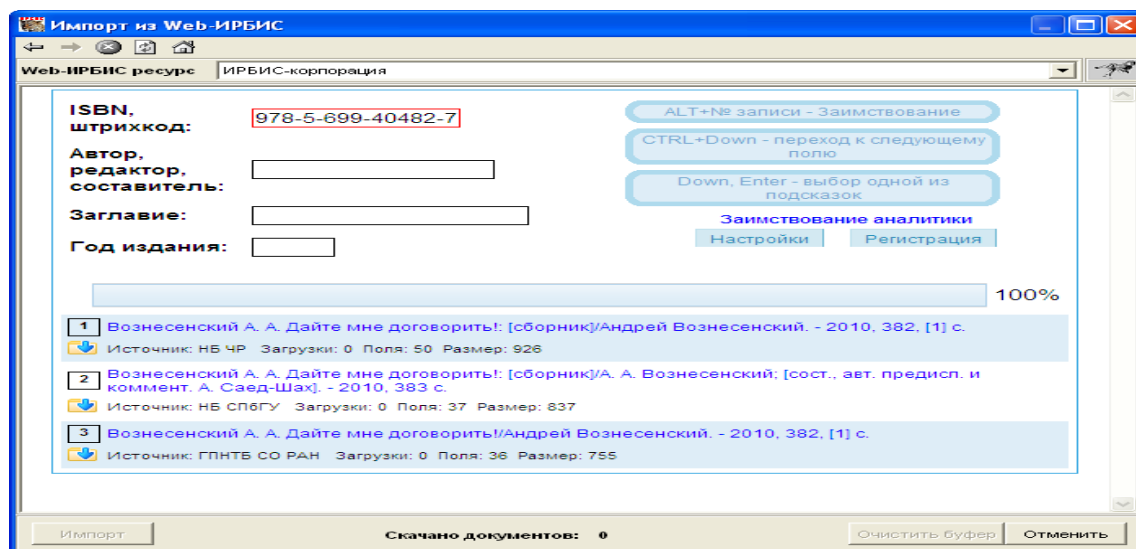
Басып шығаруды орындау үшін пайдаланушыдан келесі параметрлерді көрсету сұралады:

- **БАСТАПҚЫ ҚҰЖАТТАР** - қандай құжаттар басып шығарылатынын анықтайды.
- **БАРЛЫҒЫ** - бұл жағдайда барлық құжаттар жұмыс контекстіне сәйкес басылады: егер контекст ЖАҢА/MFN орнатылса - барлық ағымдағы мәліметтер базасының құжаттары; егер контекст ІЗДЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ орнатылса - толығымен ағымдағы сұраныс бойынша іздеу нәтижесі болып табылады;
- **БЕЛГІЛЕНГЕН** - бұл жағдайда тек ағымдағы контексте белгіленген құжаттар басып шығарылады (бар болған жағдайда ғана мағынасы бар);
- **БЕЛГІЛЕНГЕНДЕРДЕН БАСҚА**- белгіленгендерді қоспағанда, ағымдағы контексттің барлық құжаттары басып шығарылады (белгіленгендер болмаған жағдайда бұл барлық мәніне тең).
- **MFN ДИАПАЗОНЫ**- көрсетілген ішкі сандар диапазонына (MFN) енетін ағымдағы контексттік құжаттар басып шығарылады. Мысалы, егер контекст ІЗДЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ орнатылған болса, нөмірлері көрсетілген диапазонға түсетін іздеу нәтижесіндегі құжаттар басып шығарылады.
- **ШЫҒУ ТАСЫМАЛДАУШЫ**-параметр физикалық медианы анықтайды

7.27 «WEB-ИРБИС-тен ИМПОРТТАУ» режимі

WEB-ИРБИС-тен ИМПОРТТАУ режимі - ресурстарынан, яғни Web-ИРБИС режимі негізінде қол жеткізілетін ресурстардан дайын библиографиялық сипаттамаларды тікелей (Интернет арқылы) алуға арналған. Әдепкі бойынша - ИРБИС жүйесін пайдаланушылар болып табылатын кітапханалардың электрондық каталогтарының виртуалды бірлестігі болып

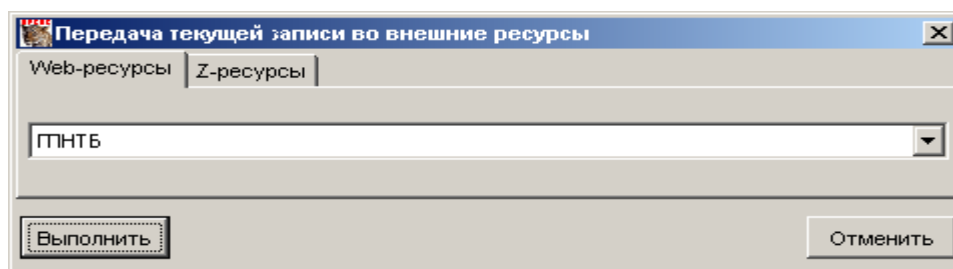
табылатын ИРБИС корпорациясы арқылы қарыз алу ұсынылады. ИРБИС-корпорацияның пайдаланушы интерфейсі 16 суретте көрсетілген.

16 сурет. ИРБИС-корпорация арқылы қарыз алу режиміне арналған нысан

7.28 «СЫРТҚЫ РЕСУРСТАРҒА БЕРУ» режимі

Режим ағымдағы жазбаны сыртқы корпоративтік ресурстарға жіберуге (жіберуге) арналған. Бұл Web ресурстары болуы мүмкін, яғни Web-ИРБИС шлюзі негізінде қол жетімді ресурстар немесе Z39.50 хаттама арқылы қол жетімді ресурстар (17 суретті қараңыз).

17 сурет. Сыртқы ресурстарға деректерді беру нысаны

7.29 «СТАТИСТИКА» режимі

Режим сипаттаманың әртүрлі элементтерінің мәндері бойынша деректер базасының құжаттарының статистикалық таралуын қалыптастыруға арналған-кейбір соңғы тізімдегі мәндерді қабылдайтын сипаттама элементтерін (мысалы: жіктеу кодтары, құжат түрлерінің кодтары, ел кодтары, тіл кодтары және т.б.) қарастырған жөн.

7.30 «СТАТИСТИКАЛЫҚ ПІШІНДЕР» режимі

СТАТИСТИКАЛЫҚ ПІШІНДЕР режимі - екі өлшемді статистикалық формаларды алуға арналған (статистика режимінен айырмашылығы).

Екі өлшемді статистикалық нысанның мысалы ретінде көлденең (бағандар) бойынша күндер (берілген жылдың айына дейінгі дәлдікпен), ал тігінен (жолдар) - құжаттардың түрлері көрсетілетін кесте болуы мүмкін. Мұндай кестеде айлар бойынша әр түрлі құжаттарды енгізу статистикасы болады.

7.31 «ЕМЛЕ» режимі

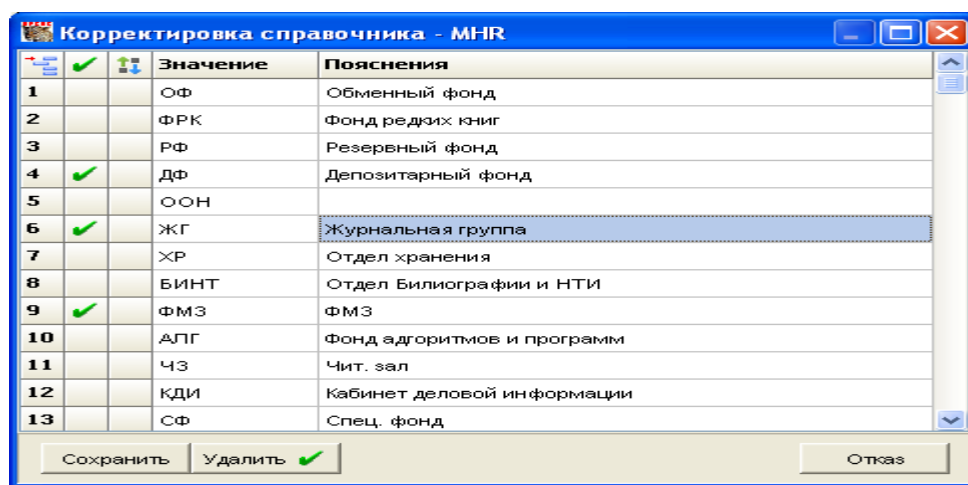
ЕМЛЕ РЕЖИМІ - ағымдағы құжаттың толық сипаттамасы терезесінде мәтінді емле бақылауын қосуға / өшіруге арналған. Бақылау Microsoft Word орфографиялық сөздігі (Mssp_ru.lex) негізінде жүзеге асырылады. Негізгі емле сөздігінен басқа, бақылау үшін пайдаланушының қосымша сөздігін (CUSTOMDICT параметрін қолдана отырып) қосу мүмкіндігі бар, оған библиографияда қабылданған қысқартуларды қателер ретінде танылмауы үшін қосқан жөн. Емлені басқару автоматты түрде жүзеге асырылады (док-та жаңартылған сайын) - емлені бақылау тұрғысынан қате сөздер толық сипаттама терезесінде арнайы түспен ерекшеленеді (әдепкі бойынша – жасыл). Бұл сөздерді ЖҰМЫС ПАРАҒЫ-нда түзетуге көшу үшін оларды екі рет «басу» керек (толық сипаттама терезесінде).

7.32 «АНЫҚТАМАЛЫҚТАРДЫ ТҮЗЕТУ» режимі

Режим белгілі бір анықтамалықтарды жедел түзетуге арналған. Бұл режимнің қол жетімділігі, сондай-ақ түзетуге болатын анықтамалықтардың тізімі MNUABLE және MNUMNU пайдаланушы профилінің параметрлерімен анықталады (18 сурет).

Редактор мүмкіндік береді:

- жолдарды өңдеуге;
- жолдарды жою үшін белгілеуге (соның ішінде топтық белгі үшін Shift пернесін пайдалану);
- жаңа жолдарды кірістіруге;
- жолдарды сүйреп апаруға (олардың ретін өзгертуше).

18 сурет. Анықтамалық редактор

7.33 «КӨМЕК» режимдері

Негізгі мәзірдің **КӨМЕК** бөлімі пайдаланушыға тікелей экранға шығатын нұсқаулық материалдар түрінде көмек көрсетуге қызмет ететін режимдерді біріктіреді.

7.34 «ТОЛЫҚ НҰСҚАУЛЫҚ» режимі

«Каталогизатор» АЖО-ң толық сипаттамасын экранға шығаруға қызмет етеді.

7.35 «АҒЫМДАҒЫ ЕНГІЗУ ЭЛЕМЕНТІ» режимі

Режим ағымдағы енгізу элементіне (өрісіне) қатысты каталогизатор Нұсқаулығының үзіндісін экранға шығаруға қызмет етеді.

8. «КІТАП БЕРУ» АЖО

8.1. Мақсаты және негізгі сипаттамалары

«Кітап беру» АЖО әдебиеттерді беру және қайтару жөніндегі функцияларды орындайтын кітапхана қызметкерінің жұмыс орнын білдіреді.

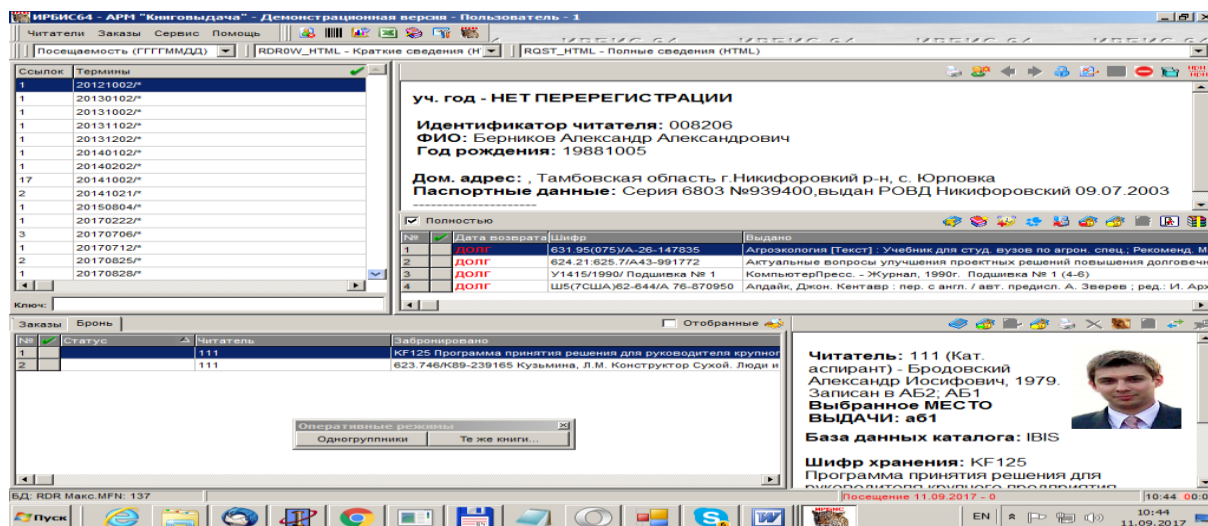
«Кітап беру» АЖО-ң негізгі сипаттамалары:

- «Оқырман» жұмыс орындарында (сонымен қатар Web-модульдерде) қалыптасқан әдебиеттерді беру тапсырыстарының кезегімен олардың орындалуын бекіте отырып, нақты уақыт режимінде жұмыс істеу;
- Алдын ала тапсырыс бермей әдебиеттерді беру мүмкіндігі, электрондық каталогта сипатталмаған басылымдарды беруді орындау, брондау технологиясы;
- Операциялық – нақты уақыт режимінде жаңартылатын – тапсырыс берілген әдебиеттердің тегін көшірмелері туралы ақпараттың болуы;
- Тапсырыс берілген әдебиеттің бос даналары туралы жедел - нақты уақыт режимінде жаңартылатын ақпараттың болуы;
- Әдебиетті қайтару және тиісті дананы босату фактісін жазудың қарапайым технологиясы;
- Оқырмандардың жеке карточкаларында (құжаттарында) әдебиеттерді беру/ қайтару туралы барлық мәліметтерді есепке алу;
- Кітап берудің жұмыс істеуі туралы статистикалық мәліметтерді алу мүмкіндігі: сабаққа қатысу, қарыз оқырмандар, қайтарылмаған әдебиеттер және беру саны (сұраныс статистикасы);

8.2 Пайдаланушы интерфейсінің жалпы сипаттамасы

АЖО-мен жұмыс пайдаланушының авторизациясынан басталады, бұл пайдаланушы өзінің аты мен паролін көрсетуі керек, оның астында ол ИРБИС 64+ ДБ серверінде тіркелген.

«Кітап беру» АЖО-ң пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі 19 суретте көрсетілген.

19 сурет. «Кітап беру» АЖО-да пайдаланушы интерфейсінің жалпы көрінісі

Интерфейсте мына бөлімдерден тұрады:

Басқару аймағы интерфейстің жоғарғы (кіші) бөлігі болып табылады;

Жұмыс аймағы интерфейстің төменгі (үлкен) бөлігі болып табылады.

БАСҚАРУ АЙМАҒЫ- Негізгі мәзір мен **Құралдар тақтасынан** тұрады.

Негізгі мәзірде АЖО жұмысының барлық режимдерін орындау үшін блоктарға топтастырылған элементтер бар, ал құралдар тақтасында негізгі мәзірдің жиі қолданылатын элементтеріне жылдам қол жеткізуге арналған компоненттер (батырмалар мен ашылмалы

мәзірлер) бар. Негізгі мәзір келесі режим топтарынан тұрады: **Оқырмандар, Тапсырыстар, Қызмет, Көмек.**

Жұмыс аймағы өз кезегінде үш бағыттан тұрады: **СӨЗДІК аймағы** (жоғарғы сол жақ), **ОҚЫРМАН аймағы** (жоғарғы оң жақ), **ТАПСЫРЫС аймағы** (төменгі).

- **СӨЗДІК аймағы** «Оқырман» АЖО-на және «Каталогизатор» АЖО-на ұқсас және оқырман жазбаларына жылдам қол жеткізуге қызмет етеді.

- **ОҚЫРМАН аймағы** бір оқырманның жазбасын көрсетуге және онымен жұмыс істеуге қызмет етеді.

- **ТАПСЫРЫСТАР аймағы** «Оқырман» АЖО-да, сондай - ақ БЕКІТІЛГЕН СӨРЕДЕ (белгілі бір оқырмандар үшін бекітілген (брондалған) басылымдардың тізімі) қалыптастырылған әдебиеттерді беруге арналған орындалмаған тапсырыстардың кезегімен жұмыс істеуге қызмет етеді.

Интерфейстің төменгі жағында келесі мәліметтерді қамтитын *Күй жолағы* орналасқан: оқырмандар ДБ атауы және оның көлемі, тапсырыстар ДБ атауы және оның көлемі, ағымдағы күнде оқырмандардың келу саны (белгілі кітап беру орындары бойынша), ағымдағы уақыт және АЖО-ң жалпы жұмыс уақыты.

Интерфейсте оның сыртқы түрін реттеуге мүмкіндік беретін құралдар бар:

- 1) жұмыс кеңістігін бөлетін «тышқанмен» басқарылатын қозғалтқыштар, бұл олардың өлшемдерінің пайдаланушыға ыңғайлы арақатынасын орнатуға мүмкіндік береді – таңдалған жұмыс кеңістігінің өлшемдері АЖО-мен жұмыс аяқталғаннан кейін келесі сеанстар үшін сақталады.

- 2) ПАРАМЕТРЛЕР МӘЗІРІНІҢ арнайы элементі - *ӘДЕПКІ БОЙЫНША* – интерфейстің бастапқы (әзірлеуші қойған) көрінісін қалпына келтіруге мүмкіндік береді.

Пайдаланушы интерфейсінде кестелер түрінде көрсетілетін деректер үшін (сөздіктерден басқа) тышқанның оң жақ батырмасымен қалқымалы мәзірден шақырылатын үш режим бар:

БАСЫП ШЫҒАРУ - кестені экранда көрсетілгендей басып шығару

HTML ФАЙЛЫ РЕТІНДЕ САҚТАУ-кестені HTML файлы ретінде сақтау

CSV ФАЙЛЫ РЕТІНДЕ САҚТАУ-кестені CSV форматындағы файл ретінде сақтау (EXCEL үшін)

HTML ФАЙЛЫ РЕТІНДЕ САҚТАУ режиміне қатысты маңызды ескерту: файлды «ШОЛУ» диалогты терезесінде сақтаған кезде мынаны көрсету керек:

- кодтау ретінде-Юникод
- файл түрі ретінде-Веб-беті, тек HTML.

«ОҚЫРМАН» саласында екі топқа бөлінген (негізгі мәзірдің тиісті режимдерін қайталайтын) аспаптық батырмалар орналасқан:

- оқырманның жазбасына қатысты функцияларды (режимдерді) жүзеге асыратын батырмалар (*ОҚЫРМАН* аймақтың жоғарғы жағында);
- оқырманның *кітап беру* мәліметтеріне қатысты функцияларды (режимдерді) жүзеге асыратын батырмалар, (*ОҚЫРМАН* аймақтың төменгі жағында).

ТАПСЫРЫССЫЗ БЕРУ БАТЫРМАСЫ (ОҚЫРМАН аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді) - алдын-ала жасалған тапсырыссыз басылымдарды беруді рәсімдеуге қызмет етеді.

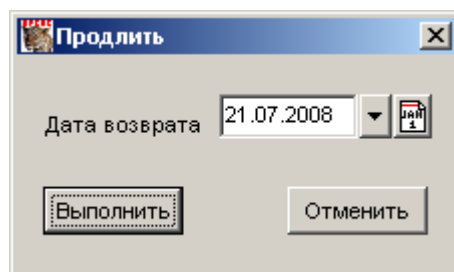
«ЭЛЕКТРОНДЫ КАТАЛОГСЫЗ (ЭК) БАСЫЛЫМДЫ БЕРУ» батырмасы (*ОҚЫРМАН* аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді) Электрондық каталогта сипатталмаған басылымды беру технологиясын іске қосуға қызмет етеді.

Бұл технология Электронды каталогта берілген басылымның қысқаша (толық емес) сипаттамасын бір уақытта жасауға және оны оқырманның жазбасында беру фактісін тіркеуге мүмкіндік береді.

БАСЫЛЫМДАРДЫ ҚАЙТАРУ мерзімін ұзарту үшін **ЖАҢАРТУ** батырмасы қызмет етеді (ОҚЫРМАН аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді).

Оны баспас бұрын, қайтару мерзімі ұзартылатын басылымдарға сәйкес келетін кесте жолдарын белгілеу керек. Белгі қою үшін қажетті жолдағы екінші бағанды басу керек. Қайтарылмаған басылымдарға сәйкес келетін жолдар ғана белгіленуі мүмкін.

ҰЗARTY - болжамды қайтарудың жаңа күнін көрсетуден тұрады (анық немесе электрондық күнтізбені қолдану арқылы) (20 сурет).

20 сурет. Қайтару мерзімін ұзартуға арналған нысан

ОҚЫРМАН аймағындағы **«КЕЛУ»** батырмасы (оқырман аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді) оқырманға **кіру/қайтару/жаңарту** операцияларымен байланысты емес **келуді (қызмет көрсетуді)** тіркеуге қызмет етеді.

«КЕЛУ» деп - бір күн ішінде кем дегенде бір рет **беру/қайтару/ұзарту** операциясының орындалуы немесе осы режимнің (батырманың) көмегімен тіркелген оқиға түсініледі.

«ТАЗАЛАУ/МҰРАҒАТТАУ» батырмасы - ОҚЫРМАН аймағында орналасқан (оқырман аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді) оқырманның құжатынан қажет емес мәліметтерді алып тастауға немесе оларды арнайы мұрағатқа аударуға қызмет етеді. Тек қайтарылған әдебиеттерге (қайтару күні бар) қатысты ақпаратты *жоюға* немесе мұрағаттауға болады.

«БЕКІТІЛГЕН СӨРЕГЕ (БРОНЕПОЛКА) ҚАЙТАРУ» батырмасы - БЕКІТІЛГЕН СӨРЕГЕ (БРОНЕПОЛКА) қайтаруды рәсімдеу үшін, яғни ағымдағы оқырман үшін басылымның таңдаған данасының бекітуін (брондалуын) сақтай отырып, оны қайта беру мақсатында рәсімдеу үшін қызмет етеді.

ҚАЙТАРУ режиміне ұқсас- тек қайтарылған дана **«БОС ЕМЕС»- «БЕКІТІЛГЕН»** болып саналады және **«БЕКІТІЛГЕН СӨРЕ» (БРОНЕПОЛКА)** бетбелгісінде бекітілген басылымдар тізімінде (төменде ТАПСЫРЫС аймағының сипаттамасын қараңыз) тиісті жазба (тапсырыс) пайда болады.

«ЖОҒАЛҒАН ДАНАЛАРДЫ РӘСІМДЕУ» батырмасы жоғалған даналарды рәсімдеуге қызмет етеді. Режимді орындамас бұрын ОҚЫРМАН терезесінде берілген әдебиеттер туралы тиісті мәліметтерді БЕЛГІЛЕП өту керек.

«БАСЫП ШЫҒАРУ» батырмасы- оқырманның сипаттамасын (формулярын) (ОҚЫРМАН аймағында кез-келген оқырманның мәліметтері болған кезде ғана қол жетімді) басып шығаруға арналған, бұл жағдайда (4.2.2 е суретті қараңыз) басып шығару форматы мен шығу тасымалдаушы құралын орнату қажет.

ҚАЙТА ТІРКЕУ батырмасы оқырманды автоматты түрде қайта тіркеуге қызмет етеді. Бұл әрекет (батырманы басқан кезде) оқырман жазбасының тиісті өрісіне (52-жолдың белгісі) берілген (қайта тіркелген) ағымдағы күні мен орны енгізіледі - егер соңғысы ОРНАТУ-да көрсетілсе .

«АЛДЫҢҒЫ ЖӘНЕ КЕЛЕСІ» батырмасы оқырманды екіұшты таңдау арқылы қол жетімді болады (жоғарыдан қараңыз) және іздеу жүргізілген сөздік терминімен байланысты келесі немесе алдыңғы оқырманға өтуге қызмет етеді.

ОҚЫРМАННЫҢ ФОТОСУРЕТІ батырмасы бөлек терезеде оқырманның жеке фотосуреті (егер ол сыртқы файлдық ресурс ретінде көрсетілген болса), оның сипаттамасы ОҚЫРМАН аймақта көрсетіледі.

БОСАТУ батырмасы ОҚЫРМАН аймағын «тазартуға» қызмет етеді, яғни оны оқырманның бірде-бір сипаттамасы ұсынылмаған күйге аудару үшін.

ОҚЫРМАН ЖАЗБАСЫН ТҮЗЕТУ батырмасы «Каталогизатор» АЖО-ға ауысуға және оқырман дерекқорындағы (RDR) тиісті жазбаны түзетуге қызмет етеді-мысалы, оқырман деректемелері өзгерген жағдайда.

8.3 «ТАПСЫРЫСТАР ЖҰМЫС АЙМАҒЫ

ТАПСЫРЫСТАР ЖҰМЫС АЙМАҒЫ екі бетбелгіден тұрады - **ОРЫНДАЛМАҒАН ТАПСЫРЫСТАР/БЕКІТУ** (*брондау*) және ағымдағы орындалмаған тапсырыстың немесе ағымдағы **бекітілген** (*брондалған*) жазбаның (бетбелгі қай жерде орнатылғанына байланысты) ұсынылатын **ТОЛЫҚ СИПАТТАМА** терезесі.

ОРЫНДАЛМАҒАН ТАПСЫРЫСТАР бетбелгісінде кестелік нысанда ағымдағы орындалмаған тапсырыстардың («ОҚЫРМАН» АЖО немесе Web-ИРБИС арқылы қалыптастырылған) тізімі (кезегі) ұсынылады. Әр тапсырыс бір жолда ұсынылады және келесі элементтерді қамтиды:

- **БОС ДАНА** (беруге дайын) - тапсырыс берілген әдебиеттің бос (беруге дайын) даналарының болуы туралы мәліметтерді қамтиды; ИӘ, ЖОҚ және «?» мәндерін қабылдайды, егер олар туралы мәліметтер болмаған жағдайда.

- **ОҚЫРМАН** - аты-жөні берілген тапсырысты жасаған оқырман идентификаторы;

- **ТАПСЫРЫС БЕРІЛГЕН БАСЫЛЫМ** - тапсырыс берілген басылымның қысқаша сипаттамасы;

- **БАСЫЛЫМ ШИФРЫ** - электрондық каталог деректер базасында тапсырыс берілген басылым құжатының шифры;

- **ТАПСЫРЫС КҮНІ** - тапсырысты қалыптастыру уақыты мен күні;

- **ДЕРЕКТЕР БАЗАНЫҢ ЭЛЕКТРОНДЫ КАТАЛОГЫ** - тапсырыс берілген басылымды сипаттайтын электрондық каталогтың деректер базасының атауы;

Тізімдегі орындалмаған тапсырыстардың бірі әрқашан белсенді (немесе ағымдағы) болып табылады - ол түспен ерекшеленеді және оның **ТОЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ** толық сипаттама терезесінде көрсетіледі.

8.4 ОҚЫРМАНДАР режимдері

Негізгі мәзірде орналасқан «ОҚЫРМАНДАР» бөлімі оқырмандардың құжаттарымен (жазбаларымен) жұмыс істеуге арналған режимдерді біріктіреді.

8.5 ІЗДЕУ режимі

ІЗДЕУ режимі - СӨЗДІК жұмыс кеңістігінде сөздік түрін орнатуға арналған.

8.6 ҚАЙТАРУ режимі

ҚАЙТАРУ режимі- оқырманның ОҚЫРМАН жұмыс кеңістігінде ұсынылған оқырман жазбасында қайтаруды рәсімдеуге арналған (сонымен қатар осы аймақтағы аттас батырманың көмегімен ықпалданады).

БАҚЫЛАУ ТАЛОНЫН БАСЫП ШЫҒАРУ қосқышының көмегімен орындалатын тапсырыстың мәліметтері және оқырманның қолы қойылған қағаз түрінде басып шығару қажеттілігі айқындалады.

ҰСЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕРДІ беру режимі - ең алдымен, оқырмандардың деректер базасында студенттер туралы тиісті мәліметтер (факультет, мамандық, семестр және т.б.), ал электронды каталогтың деректер базасында кітаппен қамтамасыз ету туралы мәліметтер жүргізілетін - жоғары оқу орындарының кітапханаларына бағытталған.

БАСЫЛЫМДАРДЫ ЖЕКЕ ТҮЛҒАҒА БЕРУ кезінде арнайы технология ұсынылады – **ШТРИХ-КОДТАРДЫ/РАДИО БЕЛГІЛЕРІН АВТОМАТТЫ ТҮРДЕ ЕНГІЗУ**.

Бұл технология басылымдарды штрих-кодтармен немесе радиобелгілермен желімдеу электрондық каталогтың деректер базасы құрылғаннан кейін (және олардың инвентарлы белгілері бар тиісті даналар ДБ-да сипатталған) жүргізілетін жағдайға байланысты.

Бұл жағдайда ЭК жазбаларын қолмен түзету қажет (атап айтқанда - **910^H** ішкі өрісіне деректерді енгізу).

Маңызды ескертулер:

- штрих-кодты немесе радиобелгіні инвентарлы нөмірін көрсеткеннен **КЕЙІН** енгізу керек - әйтпесе штрих-кодты/радиобелгіні енгізген кезде автоматты түрде қалыптасатын Enter таңбасы ІСКЕ ҚОСУ батырмасын басуға әкеледі;

- жағдайда, «КІТАП БЕРУ» АЖО-ың INI-файлының [MAIN] бөліміндегі RECUPDIF параметрі 1(бір) мәніне ие болуы қажет, (әйтпесе, кітап беру кезде ЭК ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ АКТУАЛИЗАЦИЯЛАУ(өзектілеу) командасы орындалмайды, сондықтан енгізілген штрихкод/радиобелгісі тиісті сөздікте пайда болмайды);

- бұл жағдайда, басылым берілетін оқырманда берілген басылым туралы ақпаратта штрих-код/радиобелгінің мәні көрсетілмейді;

- бұл технология штрих-кодтарды/радио белгілерді АУЫСТЫРҒАН кезде де қолданылады.

Тапсырыссыз беру режимін аяқтау үшін **ШЫҒУ** батырмасы қызмет етеді.

9. «ӘКІМШІ» АВТОМАТТЫРЫЛҒАН ЖҰМЫС ОРНЫ (АЖО)

9.1 Пайдаланушы интерфейсінің мақсаты және жалпы сипаттамасы

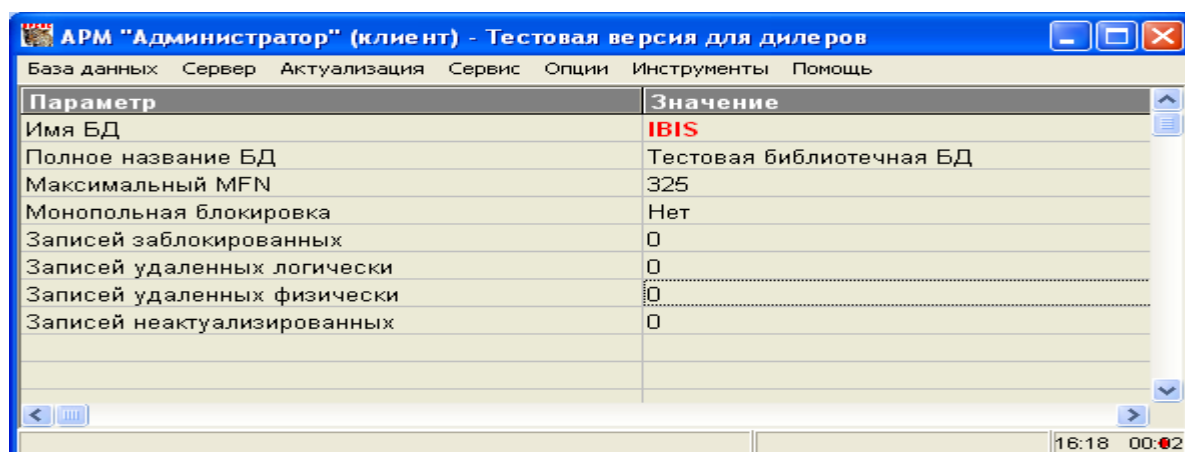
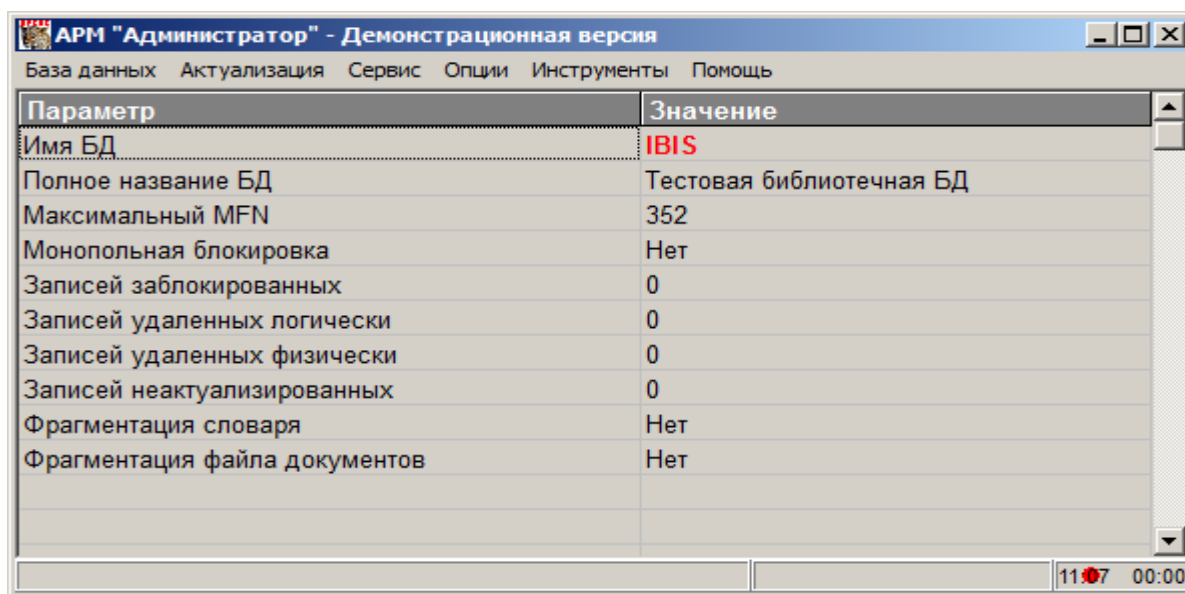
«ӘКІМШІ» АЖО - жалпы жүйенің деректер базаларымен олардың ағымдағы жай-күйі мен қауіпсіздігін сақтау мақсатында операцияларды орындайтын маманның жұмыс орны.

«ӘКІМШІ» АЖО-ның екі нұсқасы ұсынылады: **клиенттік** және **серверлік**: -біріншісі **клиенттік қосымша** ретінде, екіншісі **тәуелсіз қосымша** ретінде жұмыс істейді.

«ӘКІМШІ» серверлік АЖО-ы міндетті түрде серверлік машинада (яғни, ИРБИС64+ ДБ сервері орнатылған компьютерде) орындалуы керек екенін ескеру маңызды.

«ӘКІМШІ» АЖО - деректер базасын толығымен босатуға және жоюға дейінгі елеулі түрлендірулермен байланысты жұмыс режимдерін қамтиды, сондықтан осы **АЖО-мен** жұмыс істеуге осы сипаттамамен, сондай-ақ жүйе бойынша барлық басқа құжаттармен таныс жауапты және дайындалған қызметкер ғана айналысуы тиіс.

Клиенттік және **серверлік АЖО-ң пайдаланушы интерфейсі**- белгілі бір жұмыс режимдерін (тек пакеттік түрде) іске қосуға арналған **НЕГІЗГІ МӘЗІРДЕН** және ағымдағы деректер базасының негізгі параметрлерін көрсететін **АҚПАРАТТЫҚ ТЕРЕЗЕДЕН** тұрады (21 суретті қараңыз).

21 сурет. «ӘКІМШІ» АЖО интерфейсінің жалпы көрінісі (серверлік және клиенттік нұсқалар)

Барлық негізгі жұмыс режимдері (негізгі мәзірге енгізілген) ағымдағы деректер базаларға жіберіледі. Егер қол жетімді дерекқорлардың ешқайсысы ағымдағы дерекқор ретінде белгіленбесе, барлық негізгі жұмыс режимдері (пакеттік тапсырмаларды орындаудан және аспаптық құралдарды шақырудан басқа) қолжетімсіз болып қалады.

9.2 Негізгі жұмыс режимдері

«ӘКІМШІ» АЖО-н барлық режимдері негізгі мәзірдің тиісті бөлімдеріне бөлінген:

- **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ режимдері** - ағымдағы деректер базасын таңдауға және орнатуға және жалпы деректер базасындағы кейбір операцияларға байланысты режимдерді қамтиды.
- **СЕРВЕР режимдері** (тек клиенттік нұсқада) - сервердің диспетчерлік утилиттарын іске қосу режимдерін қамтиды (*7-тармақты қараңыз*).
- **АКТУАЛИЗАЦИЯ режимдері** - деректер базасының негізгі файлдарын жаңартуды және қайта құруды қамтамасыз ететін режимдерді қамтиды.
- **СЕРВИС режимдері** - деректер базасын мұрағаттау және қалпына келтіру, диагностика және пакеттік тапсырмаларды орындау режимдерін қамтиды.
- **ОПЦИЯ режимдері** - көмекші режимдерді қамтиды.
- **ҚҰРАЛДАР режимдері** - жүйенің құрал-саймандарын іске қосу режимдерін қамтиды.
- **КӨМЕК режимдері**-көмек жүйесін шақыруды қамтиды.

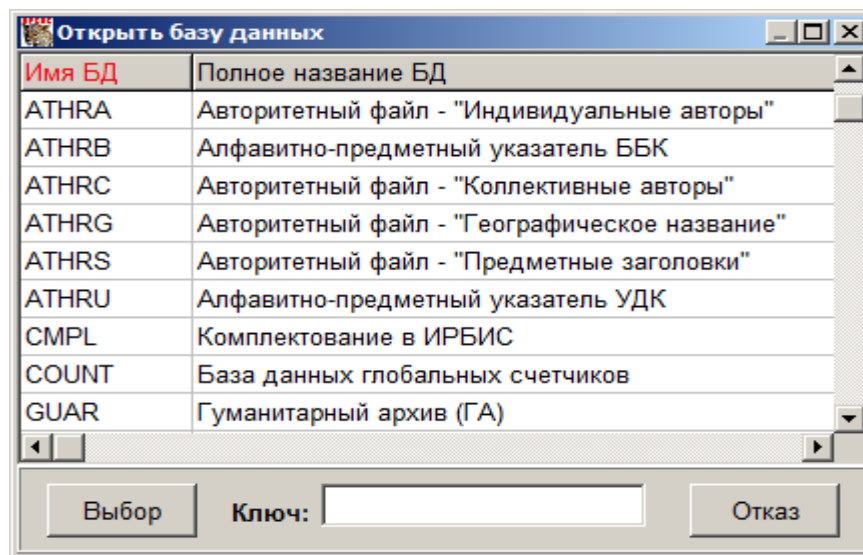
«ӘКІМШІ» АЖО бірқатар режимдері ағымдағы дерекқорға монополиялық құқықтарды талап етеді. Бұл дегеніміз, бұл режимдерді орындау үшін і ешкім ағымдағы дерекқорға ешқандай өзгеріс енгізбеуі керек (яғни бір уақытта басқа пайдаланушы ДБ *енгізу/түзету* немесе *жаңарту* әрекеттерін жүргізуіне жол берілмейді). ДБ-да бір уақытта іздеуге ғана рұқсат етіледі, яғни «Оқырман» АЖО жұмысы).

9.3 ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ режимдері

9.4 АШУ режимі

АШУ режимі - ағымдағы деректер базасын таңдауға және орнатуға қызмет етеді. Қол жетімді деректер базасының тізімі арнайы формада пайда болады.

- Кейбір деректер базасын таңдау үшін оны тізімнен бөлектеу керек - ол үшін тиісті жолды белгілеп - содан кейін **ТАҢДАУ** батырмасын басу керек.
- Дәл осындай нәтижеге тізім жолағын тышқанды екі рет басу (шерту) арқылы қол жеткізіледі.
- Деректер базасының тізімін сұрыптауға болады - екі бағанның кез келгені бойынша (тізімнің тақырып бөлігін басу арқылы).
- Бұл мүмкіндік көптеген деректер базасымен жұмыс істеген жағдайда пайдалы болуы мүмкін.
- Сұрыпталған тізімге кіру үшін **КІЛТ** жолын пайдалануға болады.
- Әкімшіге қол жетімді деректер базасының тізімі әдепкі бойынша DBNAM1.MNU атауы бар анықтамалықта орналасқан.

22 сурет. Ағымдағы деректер базасын таңдау және орнату нысаны

9.5 «ЖАҢА» режимі

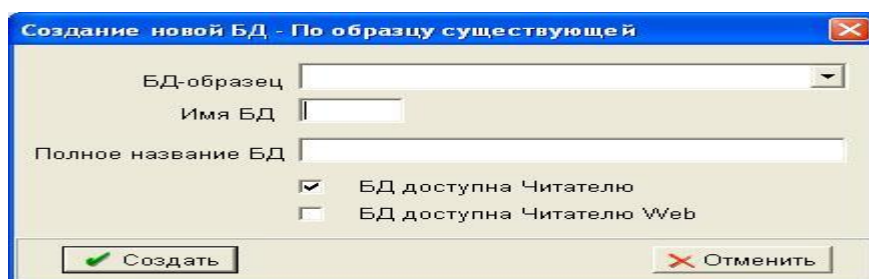
«ЖАҢА» режимі - жаңа деректер базасын құруға қызмет етеді.

Үш кіші режим ұсынылады:

- **ЭК ДБ** -электрондық каталогтың жаңа ДБ құруға арналған;
- **ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ҮЛГІ БОЙЫНША** - кез-келген құрылымға (параметрлік файлдарға) сәйкес келетін бос жаңа деректер базасын құруға мүмкіндік береді. Тек «ӘКІМШІ» серверлік АЖО-да қолдау көрсетіледі.
- **ЕРІКТІ ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ** - жеке даму мақсаттары үшін ерікті құрылымды деректер базасын құруға мүмкіндік береді. Тек «ӘКІМШІ» серверлік АЖО-да қолдау көрсетіледі.

Жаңа деректер базасын құру кезінде келесі параметрлер орнатылады (5.2.1.2а суретті **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ ҮЛГІСІ** – алдында бар ДБ тізімінен таңдалады;

- **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ (ДБ) АТАУЫ** - **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ** жүйелік атауы (латын жиынының таңбалары мен сандары болуы мүмкін); бұрыннан бар деректер базалардың атауларымен сәйкес келмеуі керек;
- **ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫНЫҢ ТОЛЫҚ АТАУЫ** - соңғы пайдаланушы үшін деректер базасының мақсаты мен мазмұнын анықтайтын ерікті мәтін;
- **ОҚЫРМАНҒА ҚОЛ ЖЕТІМДІ ДБ** – «ОҚЫРМАН» АЖО арқылы жасалатын деректер базасының қолжетімділігін анықтайды;
- **БД ДОСТУПНА ЧИТАТЕЛЮ WEB**- определяет факт доступности создаваемой базы данных через Web-ИРБИС.
- **WEB ОҚЫРМАНЫНА ҚОЛ ЖЕТІМДІ ДБ** - Web-ИРБИС арқылы құрылған деректер базасының қол жетімділігін анықтайды.

23 сурет. Қолданыстағы үлгі бойынша жаңа ДБ құруға арналған нысан

9.6 БОСАТУ режимі

БОСАТУ режимі - ағымдағы мәліметтер базасын босатуға, яғни оның құрамына кіретін барлық құжаттарды жоюға арналған.

9.7 ЖОЮ режимі

ЖОЮ режимі – деректер базаларды жоюға арналған. Пайдаланушы жасаған деректер базасын ғана жоюға болады.

Режим өте жауапты, сондықтан оны растау қажет.

9.8 ЖАБУ режимі

ЖАБУ режимі - ағымдағы деректер базаны аяқтауға қызмет етеді. Оны орындағаннан кейін «ӘКІМШІ» АЖО деректер базасының ешқайсысы ағымдағы болып табылмайтын күйге өтеді. Режим «ӘКІМШІ» клиенттік АЖО-да жоқ.

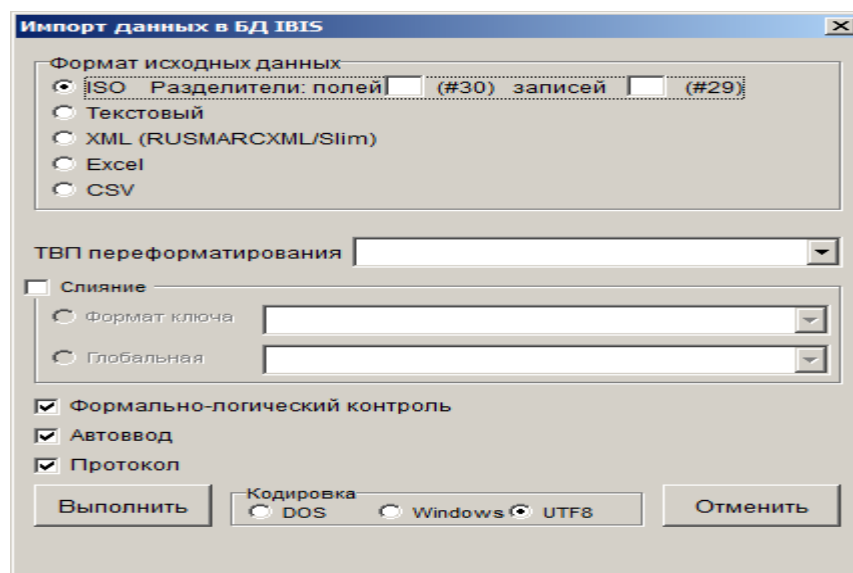
9.9 ИМПОРТТАУ/ЭКСПОРТТАУ/КӨШІРУ режимдері

Бұл режимдер АЖО-ның аттас «Каталогизатор» режимдеріне ұқсас.

Жалғыз айырмашылық - импорттау және көшіру процестері сөздіктерді автоматты түрде өзектендірусіз жүреді- ол (өзектендіру) осы процестер аяқталғаннан кейін тез орындалуы керек

Сондықтан импортталатын немесе көшірілетін құжаттардың үлкен көлемінде «ӘКІМШІ» АЖО-да тиісті режимдерді қолдану керек.

Сонымен қатар, **ИМПОРТ** режимі үшін сыртқы деректерді импорттау кезінде-**ФОРМАЛЬДЫ-ЛОГИКАЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫ, АВТОЕНГІЗУДІ, ХАТТАМАНЫ** қалыптастыруды - процесті едәуір жылдамдататын өшіру мүмкіндігі ұсынылады.

24 сурет. ИМПОРТТАУ режимін орындау нысаны.

Бұл режимдер «ӘКІМШІ» клиенттік АЖО-да қол жетімді емес.

9.10 БЛОКТАН ШЫҒАРУ режимі

Режим үш ішкі режимнен тұрады:

- ДБ ТҮТАСТАЙ АЛҒАНДА- «жалған» монополиялық бұғаттауды, яғни апаттар нәтижесінде туындауы мүмкін нақты жағдайға сәйкес келмейтін бұғаттауды алып тастауға қызмет етеді;
- ЖАЗБА - бір (нақты) құжаттың «жалған» бұғатталуын алып тастауға қызмет етеді (ол «КІТАП БЕРУ» АЖО-ң апатты аяқталғаннан кейін пайда болуы мүмкін). Бұл ретте бұғаттан босатылатын құжаттың ішкі нөмірін (MFN) көрсету қажет;
- ЖАЗБАЛАР ТІЗІМІ – құжаттарды «жалған» бұғаттаудан алып тастауға қызмет етеді. Бұғатталған құжаттардың жалпы тізімінде бұғаттан шығаруға жататын құжаттарды белгілеу қажет.

9.11 ШЫҒУ режимі

ШЫҒУ режимі - «ӘКІМШІ» АЖО жұмысын аяқтауға арналған.

9.12 СӨЗДІКТІ ӨЗЕКТЕНДІРУ режимі

- СӨЗДІКТІ ӨЗЕКТЕНДІРУ режимі - қандай да бір себептермен (апат, жаһандық түзету, «ӘКІМШІ» АЖО арқылы импорттау және көшіру) оларды **енгізу/түзету** кезінде автоматты түрде **өзектендіру** орындалмаған құжаттар бойынша сөздік файлы (инверттелген файлды) толықтыруға (өзектендіруге) қызмет етеді.

- Өзектендіру(актуализация) қажеттілігін ақпараттық терезеде **ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ЖАЗБАЛАР** параметрінің мәні бойынша бағалауға болады. Егер бұл параметрдің мәні нөлден үлкен болса, деректер базасын жаңарту қажет.

- Егер іске асырылмаған жазбалардың саны өте үлкен болса (деректер базасының жалпы көлемімен салыстырғанда), **СӨЗДІКТІ ӨЗЕКТЕНДІРУ** режимінің орнына **СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ** режимін қолданған жөн.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Егер өзектендіру процесі апатты түрде аяқталса, қамтитын хабарлама алынбаған болса- онда түрлендірілген (инверттелген) ДБ файлы сапасыз болып саналады.

Бұл жағдайда режимді қайта іске қосуға болмайды. Оның орнына **СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ** режимді орындау керек

9.13 СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ЖАСАУ режимі

СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимі- ағымдағы деректер базасының барлық құжаттары негізінде бүкіл сөздік файлын (түрлендірілген/инверттелген файл) қайта құруға қызмет етеді.

Режим өзектендірілмеген құжаттардың айтарлықтай санына байланысты түрлендірілген (инверттелген) файлды өзектендіру қажет болған кезде қолданылады, (яғни, **ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ЖАЗБАЛАРДЫҢ** жүйелік параметрінің мәні ДБ жалпы көлемімен салыстырғанда едәуір үлкен болған кезде), сондай-ақ ДБ жойылғаннан немесе жоғалғаннан кейін қалпына келтірілген жағдайда қолданылады.

Үлкен ДБ-лар үшін сөздікті қайта құру процесі ұзаққа созылуы мүмкін-сондықтан жүйе бұл процесті кезең-кезеңімен орындау мүмкіндігін ұсынады.

Ол үшін сөздік жасау процесінің негізгі кезеңдерін жүзеге асыратын үш кіші режим бар:

- ТЕК ТАҢДАУ;
- ТЕК СҰРЫПТАУ;
- ТЕК ЖҮКТЕУ.

Кезеңдер мәзірде көрсетілгендей рет-ретімен қатаң түрде орындалуы керек.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Егер түрлендірілген (инверттелген) файлды қалыптастыру процесі немесе оның жеке кезеңдері апатты түрде аяқталса, қамтитын хабарлама алынбаған болса-онда оларды қайта іске қосу қажет.

Бұл жағдайда толық процестің немесе оның соңғы кезеңінің апаттық аяқталуы (ТЕК ЖҮКТЕУ) түрлендірілген (инверттелген) деректер базасының файлы жойылғанын білдіреді (ол сапасыз екендігін білдіреді).

Егер процестерді қайта іске қосу оң нәтижеге әкелмесе, жалпы ДБ қалпына келтіру бойынша шаралар өткізу қажет.

9.14 СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимі

СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимі - қатты дискідегі кеңістікті қысу және онымен жұмыс істеу жылдамдығын арттыру мақсатында түрлендірілген (инверттелген) файлды құрылымдық қайта құруға қызмет етеді.

Түрлендірілген (инверттелген) файлдың құрылымының күрделенуі және «бос орындардың» пайда болуы оны өзектендіру нәтижесінде пайда болады. Сондықтан бұл режимді, деректер базасына көптеген құжаттар (бірнеше мыңға жуық) қосылғаннан кейін, мерзімді түрде орындаған жөн.

Егер сөздікті өзектендіру СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимін қолдану арқылы жүзеге асырылса, онда содан кейін СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимін орындаудың мағынасы жоқ.

Режим іске қосылмаған жазбалар болмаған жағдайда ғана іске қосылуы мүмкін (яғни ақпараттық терезеде ІСКЕ ҚОСЫЛМАҒАН ЖАЗБАЛАРДЫҢ жүйелік параметрінің мәні нөлге тең болғанда).

Сөздікті қайта құру процесі тиісті хабарламаны шығарумен аяқталады.

Режим монополиялық, яғни ДБ-нің монополиялық құрықтауын тудырады.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ! Егер сөздікті қайта құру процесі апаттық түрде аяқталса (хабарлама алынбайды) - онда инверттелген ДБ-ың файлы жойылған (сапасыз) болып саналады.

Бұл жағдайда СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ режимді қайта жасау керек. Осыдан кейін сөздікті қайта құрудың мағынасы жоқ.

9.15 ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУ режимі

ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУ режимі - қатты дискідегі деректер базасының құжаттар файлы алатын орынды қысуға қызмет етеді.

Құжаттар файлындағы «Бос орындар» құжаттарды түзету кезінде пайда болады, сондықтан бұл режимді деректер базасына қомақты түзетулер енгізгеннен кейін орындаған жөн.

Бұл режим ҚЫЗМЕТ мәзірінің басқа екі режимінің: ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН КӨШІРУ ЖӘНЕ ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ- орындалуын білдіреді: (төменде қараңыз).

Режим **өзектендірілмеген жазбалар** болмаған жағдайда ғана іске қосылуы мүмкін (яғни ақпараттық терезеде **ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ЖАЗБАЛАР** жүйелік параметрінің мәні нөлге тең болғанда).

Құжаттар файлын қайта құру процесі тиісті хабарламаны шығарумен аяқталады.

Режим монополиялық, яғни ДБ-ның монополиялық бұғаттауын тудырады.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ! Егер құжаттар файлын қайта ұйымдастыру процесі апатты жағдайда аяқталса

9.16 ЖОЙЫЛҒАН ҚҰЖАТТАРДЫ АЛЫП ТАСТАҒАН ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУ режимі

Бұл режим MFN- номеріне сәйкес **жойылған құжаттарды** ДБ-нан алып тастауға арналған.

ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН ҚАЙТА ҰЙЫМДАСТЫРУ режимін орындау кезіндегідей, бұл ретте құжаттардың алдыңғы көшірмелері де жойылады. Яғни, бұл режим барлық ДБ дәйекті түрде ЭКСПОРТ-БОСАТУ-ИМПОРТ операцияларын орындауға тең.

Осы режимді орындағаннан кейін орындау СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ЖАСАУ режимін орындау керек.

9.17 ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН КӨШІРУ режимі

ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН КӨШІРУ режимі - құжаттар файлының мұрағаттық (сақтандыру) көшірмесін жасауға арналған. Құжаттар файлының ағымдағы (яғни соңғы өзгерістерге сәйкес) көшірмесінің болуы ДБ бұзылған жағдайда оның толық қалпына келуіне кепілдік береді.

Режим **өзектендірілмеген жазбалар** болмаған жағдайда ғана іске қосылуы мүмкін (яғни ақпараттық терезеде **ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ЖАЗБАЛАР** жүйелік параметрінің мәні нөлге тең болғанда).

Құжаттар файлын көшіру процесі тиісті хабарламаны шығарумен аяқталады. Құжат файлының көшірмесі **<DBNAME>.ВКР** деп аталатын файлда көрсетілген (стандартты диалогтық терезенің көмегімен) каталогта сақталады. **DBNAME** - Деректер базасының атауы.

Режим является монопольным, т.е. вызывает монопольную блокировку БД.

Егер құжат файлын көшіру процесі апатты жағдайда аяқталса-соңғы хабарлама алынбасаны қайта орындауға болады.

Режим монополиялық, яғни ДБ-ның монополиялық бұғаттауын тудырады.

Әрбір ДБ күн сайын қандай да бір өзгерістер енгізілсе, **ДБ-нің сақтандыру көшірмесін алу** режимді күн сайын орындау ұсынылады. Режим тек «Әкімші» серверлік АЖО-да қолдау көрсетіледі.

9.18 ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ режимі

ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ режимі - мұрағаттық (сақтандыру) көшірмесі бұзылған жағдайда ДБ құжаттарының файлын қалпына келтіруге қызмет етеді. Осы режимнің ерекше жауапкершілігіне байланысты жүйе оның орындалуын растауды сұрайды.

Осы режимді орындас бұрын стандартты диалогтық терезенің көмегімен құжаттар файлының өзекті (ДБ соңғы өзгерістеріне сәйкес келетін) ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН КӨШІРУ режимінің көмегімен алынған көшірмесіне жол көрсетіледі.

Құжат файлының көшірмесі <DBNAME>.BKP, атауы болуы керек. Мұндағы DBNAME ағымдағы деректер базасының атауы. Құжат файлын қалпына келтіру процесі тиісті хабарламаны шығарумен аяқталады. Режим монополиялық, яғни ДБ-нің монополиялық бұғаттауын тудырады.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ! Егер құжаттар файлын қалпына келтіру процесі апатты түрде аяқталса -(қорытынды хабарлама алынбаса), - онда ДБ құжаттарының файлы жойылған (сапасыз) болып саналады. Бұл жағдайда бұл режимді қайта орындау қажет.

Режимге тек «ӘКІМШІ» серверлік АЖО-да қолдау көрсетіледі.

9.19 ЖОЙЫЛҒАН ТІЗІМДЕР/ ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ТІЗІМ / БҰҒАТТАЛҒАН ТІЗІМ режимдері

ЖОЙЫЛҒАН ТІЗІМДЕР/ ӨЗЕКТЕНДІРІЛМЕГЕН ТІЗІМ / БҰҒАТТАЛҒАН ТІЗІМ режимдері - тиісті құжаттардың тізімін алуға арналған. Тізімдер ішкі құжат нөмірлерінің (MFN) тізімі түрінде олардың статусын (мәртебесін) көрсете отырып ұсынылады (5.2.3.3 а суретті қараңыз).

Жойылған, өзектендірілмеген және бұғатталған құжаттардың жалпы санын есептеу ДБ-ны автоматты түрде сауалнама арқылы жүргізіледі және тиісті нәтижелер «Әкімші» АЖО ақпараттық терезесінде ұсынылады.

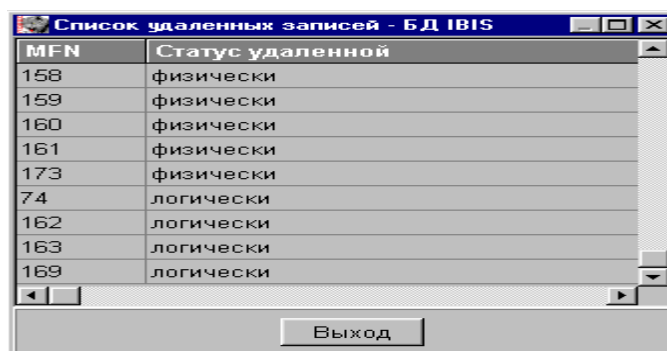
Деректер базаның көлемі үлкен болған жағдайда (бірнеше ондаған мың немесе одан да көп) бұғатталған құжаттар санын есептеу процесі өте ұзақ болуы мүмкін-бұл жағдайда автоматты түрде сауалнама үшін оны (санауды) өшірген жөн.

Ол үшін «Әкімші» АЖО-да INI файлындағы STATLOCKED параметрі қолданылады (1-қосымшаны қараңыз). Бұғатталған құжаттар санын автоматты түрде санауды өшірген кезде, БҰҒАТТАЛҒАН ҚҰЖАТТАР туралы мәліметтерді БҰҒАТТАЛҒАН ҚҰЖАТТАР ТІЗІМІ режимді іске қосу арқылы алуға болады.

9.20 ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ ЖӘНЕ СӨЗДІК ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ режимдері

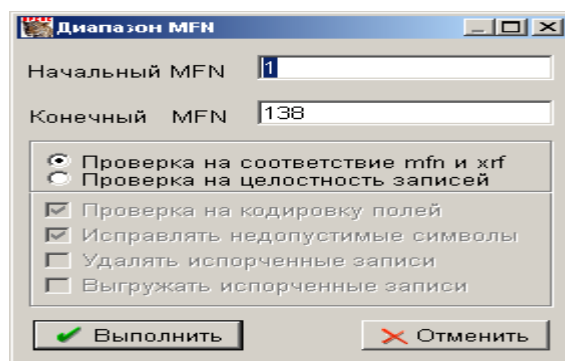
ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ ЖӘНЕ СӨЗДІК ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ режимдері - құжаттар файлының және ДБ сөздік файлының құрылымының дұрыстығын тексеруге қызмет етеді.

Үлкен деректер базасына (шамамен 100000 және одан көп) арналған ҚҰЖАТТАР ФАЙЛЫН ДИАГНОСТИКАЛАУ режимін орындау үшін ұзақ уақыт қажет болуы мүмкін. Сондықтан жүйе осы диагностика жүргізілетін ішкі құжат нөмірлерінің (MFN) ауқымын көрсетуді ұсынады (25 суретті қараңыз).

MFN	Статус удаленной
158	физически
159	физически
160	физически
161	физически
173	физически
74	логически
162	логически
163	логически
169	логически

25 сурет. Жойылған құжаттар тізімі бар нысан

26 сурет. Құжат файлын диагностикалауға арналған нысан

Тиісті қосқыштың көмегімен құжат файлын диагностикалаудың екі мүмкін режимінің бірін орнатуға болады.

Егер құжат файлының құрылымында қателер табылса (MST және XRF-тегі MFN сәйкес келмесе), ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ режимін орындау қажет. Режимдер тек «Әкімші» серверлік АЖО-да қолдау көрсетіледі.

9.21 ПАКЕТТІК ТАПСЫРМАНЫ ОРЫНДАУ режимі

ПАКЕТТІК ТАПСЫРМАНЫ ОРЫНДАУ режимі - пакеттік тапсырмаларды орындауға арналған, (яғни бірінен соң бірі автоматты түрде іске қосылатын әр түрлі «Әкімші» АЖО-ың режимдерінің реттілігі бойынша).

Бұл құрал пайдаланушының тікелей қатысуынсыз бірқатар ұзақ операцияларды орындау қажет болған жағдайларда өте пайдалы болуы мүмкін.

Пакеттік тапсырма – «Әкімші» АЖО командаларының (режимдерінің) тізімін қамтитын мәтіндік файл.

Пакеттік тапсырма файлының атауы үшін ұсынылатын кеңейтім ол-**IBF**.

Тапсырманың әр жолы бір команданы білдіреді.

Пакеттік тапсырманы орындау файл жолдарындағы командаларды дәйекті түрде орындаудан тұрады.

Команданың құрылымы келесідей: **< оператор> < позициялық_операнды_үтір_арқылы / бөлгіш>**.

Пакеттік тапсырманы екі жолмен орындауға болады:

- **ПАКЕТТІК ТАПСЫРМАНЫ ОРЫНДАУ РЕЖИМІ** пакеттік тапсырманың файл атауын көрсету арқылы (стандартты диалогтық терезе арқылы) орындалады.

- немесе INI-файлында BATCHFILE параметрін қолдану арқылы (клиенттік үшін **cirbisa.ini-де**, серверлік үшін - **irbisa.ini.ini-да**). Соңғы жағдайда пакеттік тапсырманың орындалуы- «Әкімші» АЖО-ны іске қосылғаннан кейін автоматты түрде басталады.

Windows тапсырмаларын жоспарлаушы арқылы «Әкімші» АЖО іске қосу үшін белгілі бір пакеттік тапсырманы орындау АВТОМАТТЫ ТҮРДЕ басталу қажет.

Ол үшін:

- **cirbisa_auto.ini**-дағы «Әкімші» клиенттік АЖО-ны үшін - яғни КЛИЕНТТІК INI-файлының арнайы көшірмесінде (**cirbisa.ini**), КЛИЕНТТІК жағында орналасқан - [MAIN] бөлімінде көрсету керек:

- **BATCHFILE= < пакеттік тапсырмасы бар жолды және файл атауын>**

- **USERNAME=!**-де және Windows тапсырмаларын жоспарлаушыда-**cirbisa_unicode.exe cirbisa_auto.ini** -командалық жолын орнату.

- **irbisa_auto**-дағы «Әкімші» серверлік АЖО-ны үшін, яғни INI файлының арнайы көшірмесінде (**irbisa.ini**), сервер жағында орналасқан - [MAIN] бөлімінде:

-**BATCHFILE= < пакеттік тапсырмасы бар жол және файл атауын>**

- Windows тапсырмаларын жоспарлаушыда **-irbisa.exe irbisa_auto.ini-** командалық жолын орнату қажет.

Пакеттік тапсырманы орындау экрандық хаттаманы берумен аяқталады.

9.22 ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ ЖОЙЫЛҒАН ЖАҒДАЙДА ОНЫ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ БОЙЫНША ҰСЫНЫМДАР

ДБ-нің жойылуы немесе бүлінуы тек техникалық апаттардың салдарынан болуы мүмкін (мысалы, жауапты операцияларды орындау кезінде электр қуатын өшіру, құрылғылардың істен шығуы және т.б.).

Мұндай жағдайларда - ДБ-нің штаттан тыс жұмысы анықталған кезде - алдымен **СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ҚҰРУ** режимді орындау арқылы дерек қордың сөздігін (инверттелген файлды) қалпына келтіруге тырысу керек.

Егер бұл қажетті нәтижеге әкелмесе - ДБ сапасыз болып қалатын болса-келесі қадамдарды дәйекті түрде орындау қажет:

- құжат файлының ағымдағы (соңғы) көшірмесін апатқа дейін **ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН КӨШІРУ** режимін пайдаланып, **ҚҰЖАТ ФАЙЛЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ** режимін орындау;

- **ӨЗДІКТІ ҚАЙТА ЖАСАУ** режимді іске қосу.

Егер апаттың салдарынан **ДБ (деректер базасын)** ағымдағы ретінде орнату мүмкін болмаса («Әкімші» АЖО-да **АШУ** режимін пайдалану арқылы), «**ЖАҢА**» режимді пайдалана отыра, сол атаумен жаңа **ДБ** құру керек, содан кейін жоғарыда сипатталған әрекеттерді орындау қажет.

Жүйенің (бағдарламалық және параметрлік файлдардың) бұзылуына әкелетін техникалық апаттарды да жоққа шығаруға болмайды. Бұл жағдайда жүйені дистрибутивті материалдан орнату әрекеттерінен бастау керек

9.23 СӨЗДІК ФАЙЛЫНЫҢ ФРАГМЕНТАЦИЯСЫ

Деректер базаның (ДБ) едәуір үлкен көлемде болған жағдайда (1 миллионнан астам жазбалар болса) жазбаларды **өзектендіру**(актуализация) процесін жеделдету үшін **сөздік фрагментациясын** қолдануға болады.

Сөздік фрагментациясын қолдану фактісі келесі мәндерді қабылдайтын **CREATE_OLD_INVERTION_FILES** пайдаланушы профилінің (**irbisa.ini**) параметрімен анықталады: 1 (әдепкі) –фрагментация жоқ; 0 – фрагментация бар.

Егер бос емес деректер базасы (MFN>0) үшін фрагментация (**CREATE_OLD_INVERTION_FILES=0**) қосса, онда **СӨЗДІКТІ ҚАЙТА ЖАСАУ** режимін орындау керек.

10. «ТОЛЫҚТЫРУШЫ» АЖО

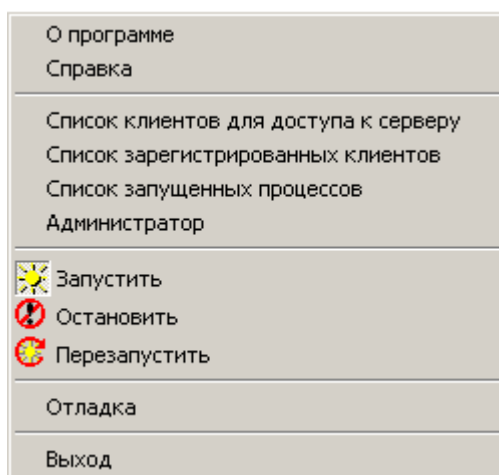
АРМ «Комплектатор» подробно описан в специальной инструкции – см. IRBICCOM.DOC.

«ТОЛЫҚТЫРУШЫ» АЖО арнайы нұсқаулықта егжей-тегжейлі сипатталған- **IRBICCOM.DOC** қараңыз.

11. ТСР/ІР ДБ ИРБИС64 сервері

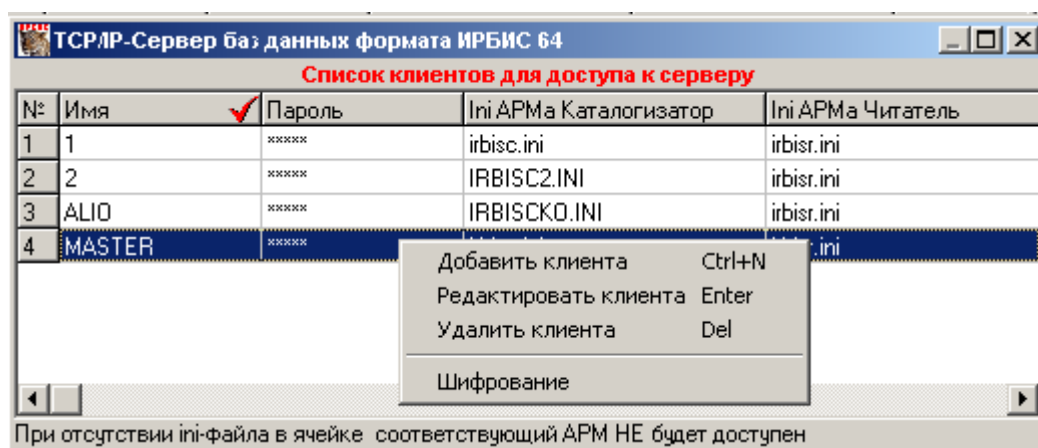
Серверді Windows қосымшасы режимінде іске қосу үшін **IRBIS_SERVER.EXE.** бағдарламасы қолданылады.

Сервер іске қосылғаннан кейін индикаторлар аймағындағы тапсырмалар тақтасында сәйкес пиктограмма пайда болады. Сервердің басқару (*диспетчерлік*) режимдерін шақыру үшін, сервердің пиктограммасында, тышқанның оң жақ батырмасын басқан кезде, пайда болатын мәзір қызмет етеді (27 суретті қараңыз).

27 сурет. ИРБИС64 ДБ серверінің басқару режимдерінің мәзірі.

«СЕРВЕРГЕ ҚОЛ ЖЕТІМДІ КЛИЕНТТЕР ТІЗІМІ» басқару ((диспетчерлік) режим - жүйеде жұмыс істеуге рұқсат етілген клиенттердің жалпы тізімін және олардың пайдаланушы профильдерін жүргізуге қызмет етеді (28 суретті қараңыз).

28 сурет. Клиенттер тізімін жүргізуге арналған нысан.

Клиенттер тізімімен жұмыс істеу үшін, атап айтқанда, жаңа клиенттер құру үшін – тышқанның оң жақ батырмасын басқан кезде қалқымалы мәзірде ұсынылатын командалар жиынтығы қызмет етеді.

КЛИЕНТ ҚОСУ командасы жаңа клиентті сипаттауға және оған пайдаланушы профильдерін анықтауға қызмет етеді (29 сурет).

Профиль клиента - добавить

Имя/пароль
Имя:
Пароль:

Ini-файлы

- ☒ APM Каталогизатор:
- ☒ APM Читатель:
- ☒ APM Книговыдача:
- ☒ APM Комплектатор:
- ☒ APM Книгообеспечен.:
- ☒ APM Администратор:

29 сурет. Жаңа клиентті сипаттауға арналған нысан.

Әрбір жаңа клиент үшін көрсетіледі:

- **АТЫ** мен **ПАРОЛІ**,
- жұмыс істей алатын АЖО жиынтығы (тиісті қосқыштарды қосу/өшіру арқылы)
- рұқсат етілген АЖО жұмыс істеуге арналған серверлік INI файлдарының атаулары (пайдаланушының профилін анықтайтын).

АТЫ мен ПАРОЛІН көрсеткен кезде сіз негізгі жиынтықтың кез-келген символын (таңбаларын) қолдана аласыз, ПАРОЛЬДЕ жоғарғы және төменгі регистрлі таңбалар болады.

Әрбір клиент үшін «Оқырман» АЖО-нан басқа, барлық АЖО-мен жұмыс істеу үшін бірегей INI файл атауларын (профильдерін) көрсету қажет.

Алдын ала жасалмаған INI файлын орнатқан кезде, ол **САҚТАУ** батырмасын басқаннан кейін автоматты түрде жасалады (тіркеме сілтеме арқылы- әдепкі INI файлына).

Барлық серверлік INI-файлдар ИРБИС64 ДБ серверімен бірдей директорида болуы керек.

КЛИЕНТТІҢ МӘЛІМЕТТЕРІН ӨНДЕУ командасы жаңа клиентті құрумен бірдей пішінге негізделген ағымдағы клиенттің сипаттамасын (тізімде) түзетуге қызмет етеді.

КЛИЕНТТІ ЖОЮ пәрмені ағымдағы клиентті жоюға қызмет етеді.

ШИФРЛАУ командасы бұл клиенттер туралы мәліметтерді сақтайтын файлды шифрлауды қосатын немесе өшіретін қосқыш (әдепкі - \IRBIS64\DATA\CLIENT_M.MNU).

ТІРКЕЛГЕН КЛИЕНТТЕРДІҢ ТІЗІМІ басқару (диспетчерлік)режимі – қазіргі уақытта нақты жұмыс істейтін клиенттердің тізімін ұсынуға қызмет етеді, яғни қазіргі уақытта сервермен қосылған (30 суретті қараңыз).

Список зарегистрированных клиентов 478

№	IP адрес	Порт	Имя	Идентификатор	APM	Регистрация	Подтверждение	Текущая команда
*	127.0.0.1	6666	Сервер	****	****	11.08.2004 16:13:	****	****
1	192.168.4.245	****	master	643194	"Читатель"	12.08.2004 11:21:	12.08.2004 11:21:	IRBIS_SEARCH
2	192.168.2.238	****	master	10666		11:43:13.08.2004 11:43:	11:43:13.08.2004 11:43:	IRBIS_SVR_FORMA
3	192.168.2.238	****	master	145927		11:43:13.08.2004 11:48:	11:43:13.08.2004 11:48:	IRBIS_SVR_FORMA

Автоматическая разрегистрация клиента отключена

30 сурет. Тіркелген клиенттерді ұсыну нысаны.

Әрбір жұмыс істейтін клиент үшін:

- **КЛИЕНТТІҢ ІР-** мекенжайы;
- Клиенттің **АТЫ**;
- **ИДЕНТИФИКАТОР** - жұмыс істейтін клиент алатын бірегей нөмір;
- Клиент жұмыс істейтін **АЖО**;
- **ТІРКЕУ**-клиенттің басталу уақыты;
- **РАСТАУ**-клиенттен соңғы растау уақыты (CLIENT_TIME_LIVE параметріне сәйкес)
- **АҒЫМДАҒЫ КОМАНДА**-клиент үшін орындалған соңғы команда түрі;
- **КОМАНДА НӨМІРІ** - соңғы команданың нөмірі (яғни орындалған командалар саны).

Интерфейстің жоғарғы оң жақ бұрышында (жасыл фонда) сервер орындаған сұраулардың (командалардың) жалпы саны көрсетіледі.

Интерфейстің жоғарғы сол жақ бұрышында қазіргі уақытта сервер арқылы өңделетін процестерінің санын көрсететін көрсеткіш (индикатор) орналасқан.

Тіркелген клиенттер тізімімен жұмыс істеу үшін **-ТІЗІМДІ ЖАҢАРТУ, КЛИЕНТТІ ЖОЮ** командалар - тышқанның оң жақ батырмасын басу арқылы орындалады.

КЛИЕНТТІ ЖОЮ командасы клиентті тіркеуден шығаруға, яғни оның жұмысын тоқтатуға әкеледі.

Сервердің INI файлында (**irbis_server.ini**) CLIENT_TIME_LIVE параметрі іске қосылған жағдайда, клиентті автоматты түрде тіркеуден шығару орын алады (егер осы параметрде көрсетілген уақыт ішінде клиенттен растау келмесе – *1-қосымшаны қараңыз*).

ІСКЕ ҚОСЫЛҒАН ПРОЦЕСТЕР ТІЗІМІ диспетчерлік-басқару режимі - тіркелген клиенттердің командаларын (сұрауларын) өңдеу үшін қазіргі уақытта іске қосылған процестер тізімін ұсынуға қызмет етеді (*31 суретті қараңыз*).

№	IP адрес	Имя	Идентификатор	ДРМ	Время запуска	Выполняемая команда	Номер команды
*	Local IP address	Сервер И	*****	*****	11.08.2004 16:13:54	*****	*****
1	Disconnected	master	174626	"Каталогизатор"	13.08.2004 15:01:35	IRBIS_SVR_FORMAT	33
2	0.0.0.0	master	897771	"Каталоги"		IRBIS_PRINT	8

31 сурет. Жұмыс істеп тұрған процестер тізімін ұсынуға арналған форма.

Әрбір іске қосылған процесс үшін мыналар көрсетіледі:

- Процесті бастаған клиенттің **ІР-МЕКЕНЖАЙЫ, АТЫ, ИДЕНТИФИКАТОРЫ, АЖО** сипаттамалары;
- **ІСКЕ ҚОСУ УАҚЫТЫ** - процестің басталу уақыты;
- **ОРЫНДАЛАТЫН КОМАНДА** - берілген процесс арқылы орындалатын команда;
- **КОМАНДА НӨМІРІ** - осы процесте орындалған командалар саны;
- **ПРОЦЕСС ИДЕНТИФИКАТОРЫ (ID)** - процесс идентификаторы;
- **СОСТОЯНИЕ** – состояние процесса: «активный» - процесс выполняет команду; «пассивный» - процесс в состоянии ожидания.

- Процестің **КҮЙІ**: «**белсенді**» болса - процесс команданы орындайды;
«**пассивті**» болса - күту күйіндегі процесс.

Іске қосылған процестер тізімімен жұмыс істеу үшін - **ТІЗІМДІ ЖАҢАРТУ, ПРОЦЕСТІ ҰЗУ** командалар -тышқанның оң жақ батырмасын басу арқылы орындалады.

ПРОЦЕСТІ ҰЗУ командасы тиісті процестің үзілуіне және клиентпен байланыстың жабылуына әкеледі.

Сервердің INI файлында PROCESS_TIME_LIVE параметрі іске қосылған жағдайда (*irbis_server.ini*), процестің автоматты үзілуі орын алады (егер осы параметрде көрсетілген уақыт ішінде ол аяқталмаса).

ІСКЕ ҚОСУ диспетчерлік-басқару режимі - серверді жұмыс күйіне келтіруге қызмет етеді (ол тоқтатылғаннан кейін).

ТОҚТАТУ диспетчерлік-басқару режимі - серверді жұмыс істемейтін күйге ауыстыру үшін қызмет етеді (яғни, клиенттерден сұраулар қабылданбаған кезде).

ҚАЙТА ІСКЕ ҚОСУ диспетчерлік-басқару режимі – клиенттердің жұмысын тоқтатпай орындалатын IRBIS_SERVER.EXE сервер модулін қайта іске қосуға қызмет етеді.

Диспетчерский режим **ОТЛАДКА** – служит для перевода сервера в состояние отладки - когда сохраняются все временные файлы.

ТҮЗЕТУ КҮЙ (отладка) диспетчерлік-басқару режимі - барлық уақытша файлдар сақталған кезде, серверді түзету күйге келтіруге қызмет етеді.

ШЫҒУ диспетчерлік-басқару режимі -сервердің жұмысын аяқтауға қызмет етеді.

12. ҚОРЫТЫНДЫ ЕРЕЖЕЛЕР

12.1. Осы Ережеге өзгерістер мен толықтырулар белгіленген тәртіппен мынадай жағдайларда енгізіледі:

- құрылымдық бөлімдердің қызметіндегі өзгерістер болса.

12.2. Есепке алынған жұмыс даналары мынадай мекенжайларға жіберіледі: КАО құрылымдық бөлімшелері.

12.3.Құжаттың ажырамас бөлігі ретінде- персоналды басқару қызметінде қалыптастырылған келісу парағы болып табылады.

13. ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАСҚАРУ

Кесте13.1 – Қажет емес оқиғаны талдау. "Ықтималдық" бағасы

Балл	Сипаттама
1	Азықтималдылық (ісжүзінде мүмкін емес)
2	Жеткілікті ықтимал
3	Ықтимал
4	Ықтималдылығы жоғары

Кесте13.2 – Қажет емес оқиғаны талдау. "Байсалдылықты" бағалау

Балл	Сипаттама
1	Өтетөмен (жағымсыз оқиғаның салдары сыртқы тараптарға көрінбейді)
2	Орташа (тұтынушылардың наразылығының жекелеген жағдайлары; салдарын жоюға аз шығындар; университеттің беделінен ұсқан келтірмеу)
3	Жоғары (айыппұлдар, салдарды жою үшін айтарлықтай шығындар. Мүдделі тараптардың наразылығы)
4	Апатты (қызметті тоқтататын, беделін жоғалту)

Кесте13.3 – Тәуекелге жарамдылық шкаласы

Байсалдылық Ықтималдылық	1	2	3	4
1	1	2	3	4
2	2	4	6	8
3	3	6	9	12
4	4	8	12	16

Кесте13.4 – Тәуекелдерді басқару

[illegible]

[illegible]